

Magyar Református Nevelés

református pedagógiai szaklap

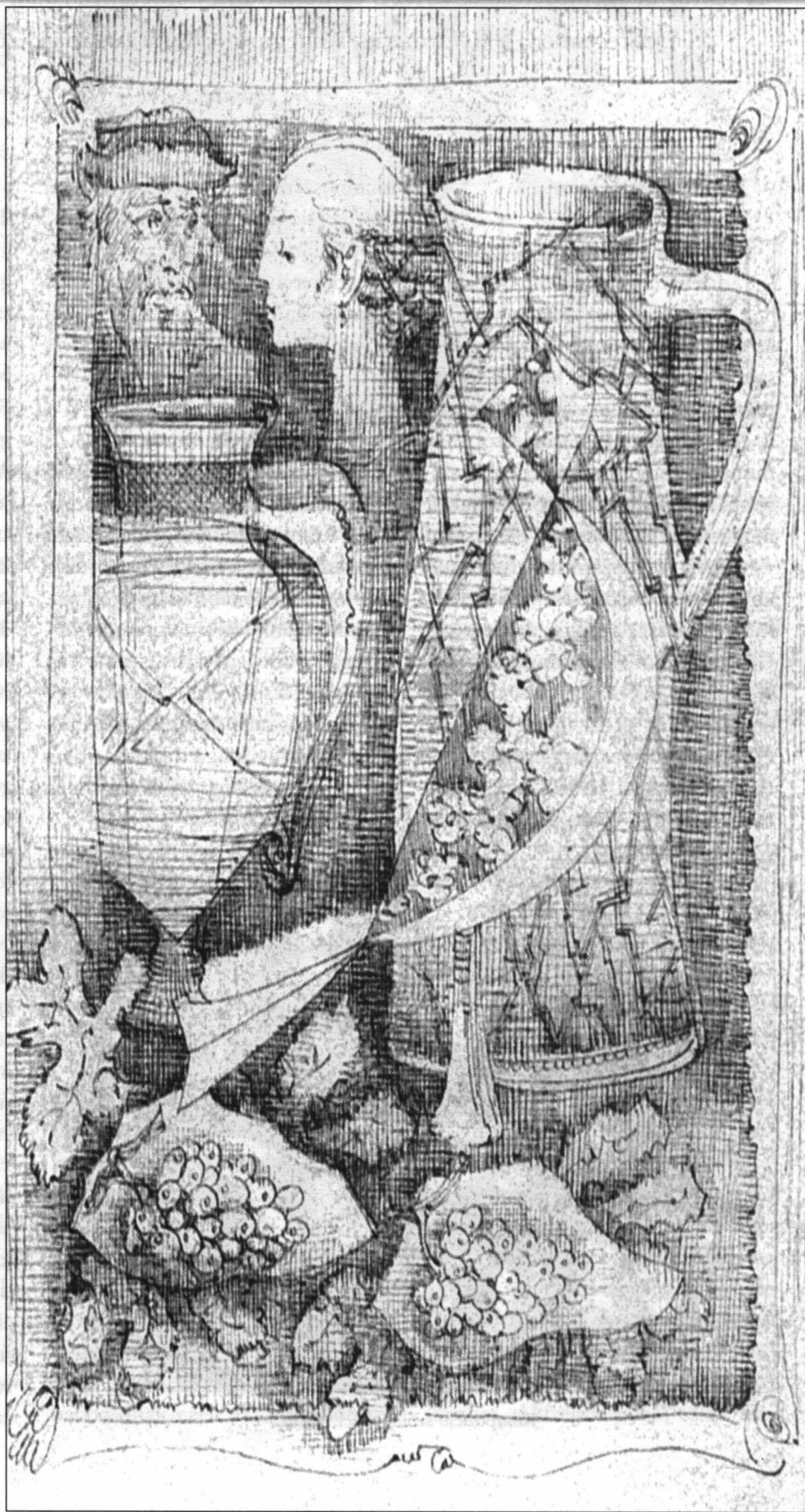
IV. évf.
3. szám
2002. november

A TARTALOMBÓL:

Szarka Gáborné:
Keresztyén pedagógia
az óvodában

Dr Fekete Károly:
A református
vallástanár felkészítése
és küldetése ma

Bagu Balázs:
A Kárpátaljai
Református Egyház és
anyanyelvi oktatásunk
a szórványban

Az Isten ajándékaként kapott kollegialitás örömének felfedezése

Textus: Mt 20,1-16

A rektor úr igehirdetése az ORTE centenáriumi konferenciájának záróistentiszteletén hangzott el Debrecenben, a Református Kollégium Oratóriumában, 2002. szeptember 29-én.

Dr. Fekete Károly

Kedves Testvéreim!

Ime a példázatos Gazda el-
lentmondást nem tűrő sza-
vai, amikor számba vesszük
az *Országos Református Tanáregyesület*
száz éves történetét, hatását, ered-
ményeit, újraindulását, lehetőségeit
és feladatait. Elszámolásról és a
munka felméréséről, mérleg készí-
tésről és feladatszabásról szoltak a
mögöttünk lévő két nap előadásai.

Most, ezen a záróistentiszteleten
ugyanebben a gondolkörben hal-
lunk tanítást, amikor a Mennyei
Gazda számol el egy munkaközös-
séggel, és a Gazda ütközteti az
emberi és az isteni igazságérzetet.
Feltárja előttünk a Meglepetések Bi-
rodalmának, az Isten Országának
mérlegkészítési elvét, munkaterápi-

ás módszerét és a nevelő szándékú
helycserék logikáját és titkát.

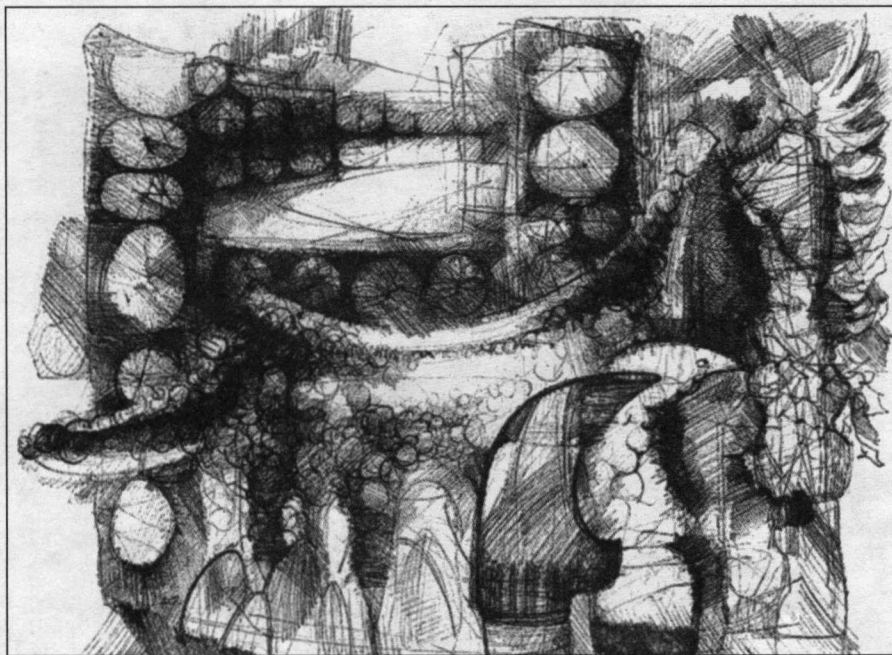
Mielőtt véget érne ez a jubileu-
mi konferencia, azelőtt nekünk is
szembesülnünk kell a Mennyei Gaz-
dával, aki rendkívüli munkaadó és
különös jutalmazó.

1) A rendkívüli munkaadó

De sokat fárad ez a rendkívüli
munkaadó a munkásaiért! Szinte ő
maga futkos utánuk. Egy nap ötször
is felkerekedik, a legmegszokottabb
és a legszokatlanabb időpontokban,
mondhatnánk folyamatosan: keres-
felfogad - megegyezik - szeme van
a tétlenül ácsorgókra - kiküld - so-
kadszorra is talál munkára alkalma-
sakat. Mintha maga a Gazda volna
kétségbe esve, hogy nem talál elég
munkást a szőlőjébe.

Rendkívüli munkaadó ez a Gaz-
da, aki olyan, mint az Örökkévaló
Úr, aki felkerekedik és utána megy
gyermekeinek, mintha neki volna
szüksége ránk, s nem nekünk Őreá.
Mintha valami haszna volna belőle
Neki, hogy megtisztel bennünket.
Fáradozik értünk, csak hogy elvi-
gyen minket a szőlőjébe. De miért?
Azért, mert annyira példátlan az Is-
ten szeretete, annyira önmegtagadó
az Ő alábbszállása, hogy a megta-
lálás öröméért mindent háttérbe
szorít. Gondokkal küzdő, megol-
dásokra, tanácsra, feleslegességérze-
tünk feloldására váró életünkig jön.
Nemcsak nyilvántartásba vesz, mint
a Munkaügyi Központok, hanem
kapcsolatot keres, bevon a legna-
gyobb ügy, az üdvösségmunkálás
folyamatába, s nemcsak munkásá-
nak tart, hanem munkatársává akar
formálni. De jó így munkába állí-
tottnak lenni!

Rendkívüli munkaadó a mi Gaz-
dánk, mert esélyt ad mindenkinek.
Igazi esélyegyenlőséget mutat a tör-
ténet. A Gazdát mérhetetlenül zavarja
a kiszolgáltatott tétlenség, a haszon-
talanság. Mennyre tud szenvedni az
ember, ha esélytelen a kapcsolódásra?
Ha esélytelen a szerelemben, a barát-
ságban, a bizonyításban, a munkában,
az egyházban, a tudományban. A
kapcsolat-nélküliség kínja tör fel az
utolsóként felfogadottak ajkán: Miért
álltok itt? Mert senki sem fogadott
meg bennünket. - Nem vett észre
senki, nem fedezett fel senki. Nincs
emberem, nincs Gazdám.

Kompozíció szőlőpréssel, 1965

A mindenkori vak egyház, a gyáva egyházvezetők, a féltékeny tudósok, a tunya gazdák bűne, hogy sokszor ez az első és döntő kérdés sem hangzik el: miért álltok itt? Így még válaszolni sincs esély és kapcsolódni sincs mihez... A mindenkori református tanárnak kell legyen szeme, kérdése, esélyt adó megszólítása, kapcsolódási pontot felkínáló feladatszabása egy-egy diákja felé, amit csak ő mondhat ki és amivel életre szóló impulzust adhat. Jó arra gondolni, hogy sokunknak volt ilyen tanára, lelkipásztora, családtagja, aki elindította, kiemelte, pályára állította, befogadta, bizalmat szavazott neki, s munkába állította... Boldog az, aki fel tudja idézni, mert megadatott neki, hogy esélyt kapott valakitől munkára, barátságra, kibontakozásra, egy téma kidolgozására, vagy gyülekezeti munkára, mert esélyt kapott a szolgálatba állásra. Ez a megtaláltság öröme, ami kötelez bennünket is. Elkötelez arra is, hogy utánagondolj őszintén és találj meg a környezetedben azt, akitől neked kell megkérdezned: miért állsz itt?...

Isten a maga részéről minden embernek egész életet ad: épnek és sérültnek, erősnek és gyengének, tehetségesnek és szerényebb képességűnek, rámenősnak és visszahúzódnak. Kivétel nélkül, mindenkit meg akar ajándékozni mindazzal, amit a szőlőskert-szimbolika magába sűrít. A gondviselés – megváltás – megszentelés által üdvösséges Mennyei Jeruzsálemmé tenni az eltékozolt Édent és a tönkretett Földet. Amikor a szőlőskert-szimbolika odáig tágul, hogy közöm lesz a szőlőtőhöz, sőt szőlővessző lehetek, sőt megeléghülhetek az Élő Víz forrásainál. Így válhat a régi mondás értelmében ma is az egyház veteményeskertjévé az iskola.

A favágó estéje, 1956

Ezt az isteni jóságot nem lehet kisajátítani, ezért válnak a felfogadás órái az esélyegyenlőség óráivá az életünkben, amikor nagy váltások és változások, fordulatok jönnek, amikor Isten kiválaszt, elküld, megbíz, foglalkoztat, erőt ad, vezet és eligazít, majd termőre fordít.

2) A különös jutalmazó

De a történet azt mutatja, hogy az isteni igazságérzettel szemben felámad az emberi igazságérzet és az emberi indulat is. Ami ezt kiváltja, az az, hogy a Gazda nemcsak rendkívüli munkaadó, hanem különös jutalmazó is. Az utolsók bére ugyanannyi, mint az elsőké.

A különös jutalmazó a kifizetés óráját a meglepetés órájává teszi. Hamar elfelejtődik a rendkívüli munkalehetőség, mert jön a szemrehányás és az irigység.

A Mennyei Gazda mérhetetlen irgalma mellett kiderülnek az úgynevezett emberi jog gondolkodásmódja szerinti fonákságok és kegyetlenségek. Kegyelmi alapon nincs külön elbírálás! Az elsők felháborodnak ezen az „egyenlősdin”.

Az emberi jog szerint igazságtalannak érzik. Az emberi igazságérzet nehezen veszi tudomásul, hogy vannak helyzetek, amikor nem a sorrend, nem a teljesítmény, nem az időtartam, nem a kor számít. Emberi számítás és mérték szerint ma is látunk érthetetlen dolgokat, de Isten megszólal és nekünk is olyasmit mond, mint itt: „Én az utolsóknak is annyit *akarok* adni, mint neked. Hát nem szabad-e nekem azt tennem a javaimmal, amit *akarok*?”

A példázat kinagyítja azt a mérhetetlen különbséget, ami a Mennyei Gazda, az Örökkévaló Isten és a párányi ember között fennáll. A megváltó, kegyelmező szándékú, befolyásolhatatlan Isten vigyáz a maga szabadságára, Ő Úr marad a maga házában. Nem engedi magát elszámoltatni, és nem enged magával pereskedni (E. Stauffer). Az embertől pedig azt várja, hogy szívből tudjon együtt örülni a többi megkegyelmézzel. Nem a földi élet teljesítményeiben van az örök élet garanciája, hanem az Isten ingyen kegyelmében. Aki zúgolódik, mindent elveszíthet. Aki elsőségéből tőkét akar

kovácsolni, az az utolsóvá lesz. „Isten országának ezen a földön nincsenek befutói, célszalagot átszakító győztesei, csak vándorai vannak. Mindenki a meg nem érdemelt kegyelemből lépheti át az élet kapuját, de úgy átlépheti!” Ha kivész a kegyelem tudata, akkor jön a lázadás, pedig több jót kapunk Istentől, mint amennyit érdemlünk. Ő irgalmasabb és kegyelmesebb. Isten mindig többet ad... Azt akarja, hogy észrevegyem: nem egyszerűen béresként bánik velem. S ez nagyszerű üzenete ennek a történetnek.

Különös jutalmazó ez a Gazda, mert miközben eleget tesz a szerződésben meghatározottaknak, aközben az egymás bérezését árgus szemekkel kísérőkről kiderül, hogy elvakultakká váltak. Elvették a Gazda szándékát, mert Ő a fizetséget nem csak a bér kifizetésében kívánta megadni, hanem ajándékot is kívánt volna adni nekik ajándékként. A Mennyei Gazda az utolsó munkásokat akarta ajándékba adni az elsőeknek. Azt gondolta, hogy gyermekei végtelenül boldogok lesznek, látva szerencsétlen, elkésett testvéreiket, s nem vetélytársakat látnak, nem csupán munkatársakat látnak egymásban, hanem testvéreket.

Az ORTE jubileumra rímél az igei üzenet: nem vetélytársat kell látnunk egymásban, hanem testvért! Eszünkbe kell jusson az 1901-1902-ben a *viribus unitis* jegyében megfogalmazódott felismerés, hogy egységben az erő, és egyesült erővel többre lehet jutni, eszünkbe jusson az ORTE egyik célkitűzése: „a tanári összetartozandóság érzetének ápolása” – erre szövetkeztek 100 éve Debrecenben az egykori tanárok. Eszünkbe kell jusson, hogy meg kell becsülni a kialakult iskolarendszert, s szükségünk van ebben is a rend-

szerszemléletű megközelítésre, amelyben alapelv, hogy számíthatunk egymásra, hogy számon tartjuk egymást, hogy nem elszigetelődünk és nem elszigetelünk, hanem beépülünk és helyre kerülünk. Átérezzük A. Schweitzer óvását: nem elég élni hagyni, hanem élni segíteni kell egymást. Együtt kell élnie új, régi és régi-újra indult iskoláinknak. Gondolnunk kell Debrecenben a partikularendszerre, amely a vertikális és horizontális kollegialitás megvalósítását is szolgálta.

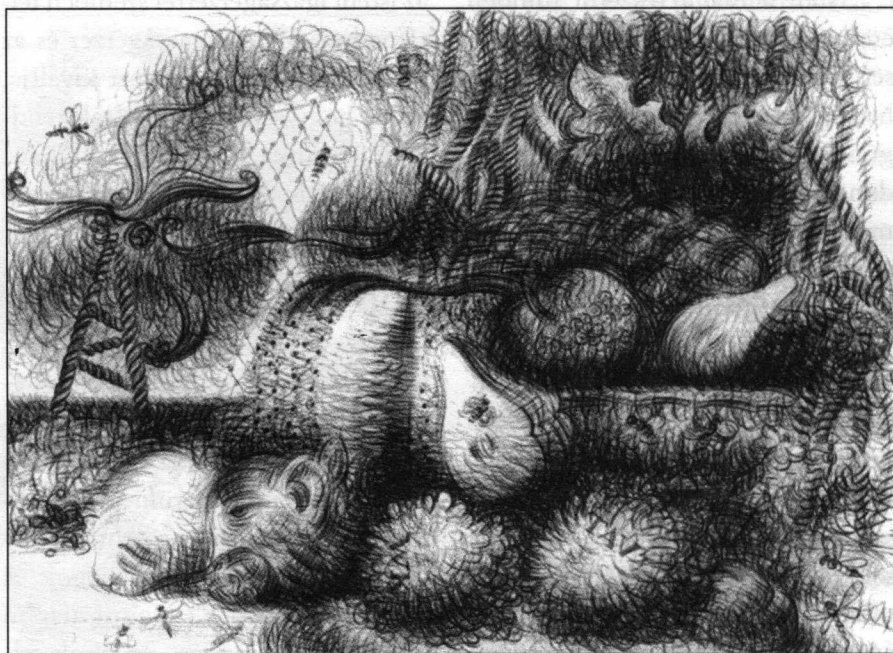
Közösen kell vigyáznunk arra, hogy a csak földi bérezés és a béressek, a statisztikára dolgozók és a kamatlábon tájékozódók össze ne ugasszanak. A béresösztön kirekeszt, kihasznál, megöli a kollegialitást. A sáfármentalitásban feltámad a kollegialitás, ami tükrözi a Szentháromság munkamegosztásának, titokzatos kollegialitásának összeadódását. Ahol gondviselő, kreatív, folyamatosan alkotó kedvű, befogadó szeretetű a tanári munka, ott rámutatás történik a Tékozló Atyára. Ahol áldozatkész, embernek megmaradó, kereszthordó és egymás terhet vállaló,

gyógyító szavú és gondolkodású, igazságkereső és következetes tanárok vannak, ott általuk hat és munkálkodik az Egyszülött Fiú, a Mesterek Mestere. És ahol segítő, bátorító, vigyázó, őrző, melléálló nevelők vannak, ott tapasztalható lesz a Paraklétos, a Vigasztaló Szentlélek.

A példázatmondó Jézus Krisztus a kollegialitás örömét akarja ösztönözni, maradandóvá tenni közöttünk! Íme: a református iskola, az egyházunk, az ORTE ars poetica-jának egy vonása, ami mennyei vonás: az Isten ajándékaként kapott kollegialitás örömeinek felfedezése.

Az értette meg az üzenetet, aki az Isten Országát élénk adó Gazda előtt nem béresként, emberi jogaira hivatkozva, hanem az értünk drága árat fizető Úrra néz, s az előtte és utána menőkben felismeri a testvért.

Legyen ilyen Krisztusra tekintő, kollegiális szemléletű, a testvériségek erős láncolatában élő és ezt hitünk, életünk, jövőnk pajzsává tévő közösség az ORTE a XXI. században! Ámen.

Gyümölcscsendélet, 1945

Keresztyén pedagógia az óvodában

Szarka Gáborné

Ezen a nyáron (július 30-tól, augusztus 8-ig), tíz napon keresztül 42 határon túli magyar óvónő vett részt magyarországi továbbképzésen. Az *Erdélyi Gyülekezet Reménység Szigete* adott ott-hont az Erdélyből, Felvidékről, Kárpátaljáról és Délvidékről érkezett óvodapedagógusoknak.

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy én is egyike lehettem az előadóknak. Remélem, hogy az általam elmondottak alapján betekintést nyerhettek a keresztyén óvodai élet egy-egy területére.

A mai alkalomra való készülődés sokféle nem várt ajándékot hozott számomra is. Végig tudtam gondolni mindazt, amit eddig egyszer sem volt alkalmam megtenni, hiszen a mindennapi munkavégzés során kevés idő jut arra, hogy teljes tudatossággal szembesüljünk a keresztyén pedagógusi hivatás minden velejárójával.

Végezzük nap mint nap a dolgunkat az óvodában, az elénk jövő akadályokat igyekszünk a tőlünk telhető legjobb módon megoldani. Legfeljebb otthon, este tudjuk az elmúlt nap mérlegét megvonni. Mi volt az, amit jól tettem, és mi az, ami nem úgy sikerült, ahogy kellett volna, min fogok a holnapi naptól javítani.

Tudatosan készülünk a foglalkozásokra, írjuk a naplót, elkészítjük a foglalkozásokhoz szükséges eszközöket, végezzük az óvodai adminisztrációs munkát. Azt mondhatom, ez a munkánk könnyebbik, kézzelfoghatóbb része.

De képesek vagyunk-e ugyanilyen tudatossággal végezni gyermekeink keresztyén szellemben való

nevelését? Úgy érzem ez már sokkal nehezebb feladat! Ezért is lehet hasznos megvizsgálnunk az óvodában folyó életet minden szemszögből. Nem véletlenül mondtam „óvodai életet”! Számomra az óvodában nem a szó szoros értelmében vett munka folyik, hanem az ott lévő embereknek egy olyan speciális együttléte, legyen az gyermek, szülő, óvónő, vagy dajka, amely sehol máshol nem található. Ez fokozottan érvényes az egyházi, református óvodákra.

Tehát mi is tartozik az óvodai keresztyén nevelésbe?

Egy szóval kifejezve, MINDEN!

Minden, ami a gyermekekkel kapcsolatos neveléshez tartozik. Két véglettel szemléltetve: pl. a karácsonyi ünnepségre való készülődés, de az is, hogyan vagyunk képesek megvigasztalni a síró gyermeket. Az is, hogy a gyermekeken kívül, hogyan fordulunk a velünk kapcsolatban álló felnőttekhez, legyen az szülő, gyülekezeti tag, vagy éppen aki az utcáról tér be hozzánk.

Rendkívül fontosnak tartom az óvodában dolgozók egymáshoz fűződő kapcsolatát, amelyben szintén meg kell mutatkoznia a keresztyén szellemiségnek. Ha ez nincs, nem mondhatjuk magunkat keresztyén pedagógusoknak, és minden más csak képmutatás lehet.

Mégis milyen elvárásoknak kell megfelelnünk? Mi az irány, amit követnünk kell? Én most azt mondom, egyszerű a dolgunk. Egyetlen mérce van számunkra. A mi Urunk útmutatását kell követnünk. Segítséget, erőt, mindig tudunk meríteni a belé vetett hitünkéből.

Többször megtapasztaltam már a munkám során, hogy amikor lát-

szólag a képességeimet, erőmet meghaladó akadály tornyosult elém, mindig érkezett útmutatás, segítség, amely tovább vitt, erőt adott, megmutatta a helyes megoldást egy-egy helyzetben.

Ez olyan ajándék, nekünk keresztyén pedagógusoknak, amely sokkal gazdagabbá tesz bennünket másoknál. Hiszen ki mondhatja el magáról, hogy mindig van kihez fordulnia, útmutatást kérnie, és mindig érkezik a segítség. Csak mi, keresztyén pedagógusok! Csak igaz hittel kell kérnünk.

Többször előfordult már velem, hogy amikor egy beszélgetés során szóba került, hogy egyházi óvodában dolgozom, a beszélgetőpartnerek olyan kérdéseket tettek fel, amiből az derült ki számomra, hogy teljesen téves elképzelésük van az egyházi intézményekben folyó munkáról.

Milyen tipikus kérdésekkel találkoztam?

- Hozzátok csak református gyermekek járhatnak?

- Sokat imádkoztok?

- Mindenkinek kötelező templomba járni?

Ebből arra lehet következtetni, hogy az emberekben még mindig élnek azok a régi sztereotípiák, amely szerint az egyházi intézményekbe csak kiváltságos, kiválogatott gyermekek járnak, akik egész nap imádkoznak, vagy énekelnek, és a fél napot templomban töltik. Pedig már több mint tíz év telt el azóta, hogy egyházi közoktatási intézmények működnek újra Magyarországon.

Ezen változtatni csak mi vagyunk képesek, egyetlen módon. Ha nyitottak vagyunk mindenki

felé, és a hozzánk intézett kérdésekre teljes őszinteséggel válaszolunk.

A keresztyén nevelés értékeit átadni mindannyiunk számára fáradtságos munka, amely megtermi gyümölcsét. Ez minden helyzetben más és más lehet. De ha csak egy kis magot sikerül elültetnünk, már elégedettek lehetünk.

Az, hogy a mi óvodánk miben tér el a hagyományos, vagy alternatív óvodai nevelést folytató intézményektől, csak akkor derül ki, ha valaki hosszabb ideig kapcsolatba kerül velünk, a legegyszerűbb módon úgy, hogy hozzánk íratja be gyermekét. A keresztyén nevelés egy olyan véget nem érő folyamat, ami átszövi a mindennapi cselekedeteinket, munkánkat.

Az óvoda külső képe

A külső szemlélőnek először fel sem tűnik, hogy a mi óvodánk más, mint a többi.

Hasonló dolgokat lát, mint máshol. Kívül játszóudvart, bent a hagyományos rendeltetésű helyiségeket. Miből tűnhet fel mégis, hogy ez az óvoda eltér valamiben a megszokottól?

Az utóbbi időben volt szerencsém több református óvodában járni. Adottságaikban, felszereltségükben különböztek egymástól, de mégis volt valami, amit mindegyik helyen felfedeztem. Mindenhol megtalálható volt az ott dolgozók keze nyoma. Az óvónők egyedi, utánóztatatlan találékonyságról tanúskodó munkái, amelyekkel a környezetet szépítették, szeretetről árulkodnak. De ugyanez a szeretet nyilvánulhat meg abban is, ahogyan a dajkanénik tisztán tartják a gyermekek környezetét. A tisztaság a legolcsóbb dolog, ami megszépítheti környezetünket, és meghatározója lehet a rólunk al-

korott képnek. Igényességünk környezetünk tisztántartásában is meg kell, hogy mutakozzon. Sokszor egy szépen rendben tartott udvar, egy virágos ablak, egy gondozott akvárium az előtérben, egy tiszta mellékhelyiség többet mond el rólunk, mint azt gondolnánk.

Nem mondom azzal újat, hogy az anyagi lehetőségeink sok esetben gátolják, hogy olyan környezetet alakítsunk ki gyermekeink számára, ami szerintünk a legideálisabb. Az erre törekvés nagyon is helyes, és helyénvaló. De egy dolgot ne felejtünk el! A gyermeket nem az teszi boldoggá, hogy mennyibe kerültek azok a dolgok, amelyekkel az óvoda fel van szerelve. Ha őszinték akarunk lenni, ez leginkább nekünk felnőtteknek, óvónőknek, és szülőknek fontos elsősorban.

Nem azt mondom, hogy elégedjünk meg azzal, ami van. Ellenkezőleg! Folyamatosan kell törekednünk arra, hogy környezetünket egyre jobbra tegyük.

De mit tehetünk, ha lehetőségeink korlátozottak? Először vizsgáljuk meg, mi az, amink van, mivel tudunk gazdálkodni. Ha rendelkezünk elég olyan berendezéssel, asztallal, székkal, szekrénnel, ami a funkciójának megfelel, és az óvodai életben nélkülözhetetlen, már megnyugodhatunk. Ha esztétikájában nem is felel meg kívánalmainknak, azon tudunk segíteni.

Sokszor olyan dologra jövünk rá, ami kézenfekvő, és nincs nagy anyagi vonzata.

Több jó példát láttam erre az óvodákban.

Az egyik óvodában az óvónők textílfestékekkel maguk festettek fehér anyagra halacsákat, és ezt rakták fel az ablakokra függönynek. Máshol a már eléggé ütött – kopott ágytakaró végét tette széppé egy

foltvarrásos technikával készült kép. Szintén jó ötletnek tartom az évszakkonként változtatott üvegfestékekkel készült képet, amely képes megszépíteni az egyébként régi ablakot. Az óvónénik találékonyságát nehéz felülmúlni, ha arról van szó, hogy a mások számára haszontalan dolgokból, értékeset és szépet kell létrehozni. Csak használni kell képességeinket!

Fontos, hogy a keresztyén értékek megjelenjenek óvodánk falain, hogy azok a szülők, akik nap mint nap kis időt töltenek nálunk, ezek segítségével is képet kapjanak a nálunk folyó nevelésről. Ott a helye az öltözők falán a hitvallásunkat tükröző bibliai idézeteknek, hiszen Isten szava egyszerűen és tömören képes kifejezni mindazt, amit fontosnak tartunk. Legyen ott mindig az éppen aktuális, a gyermekeknek tanított aranymondás, a bibliai történethez kapcsolódó ábrázoló, vagy kézműves munka, amelyet gyermekeink készítettek. Mindezt elkészíthetjük esztétikus, az óvodás gyermekek képzeletét legjobban megragadó formában.

Egy példa. A Pitypang csoportnak a jó Pásztorról szóló történetet mondta el az óvónéni. Mivel a csoport vegyes korcsoportú, a gyermekek közül a kisebbek színezőt kaptak, amely a témához kapcsolódott, a nagyobbaknak a labirintusból kellett az elveszett bárányt visszavezetni a Pásztorhoz. A történet ismétlésekor a gyermekekben tudatosult, hogy Isten mindannyiunk Pásztora, és mi vagyunk az Ő bárányai. Kéménypapírból kis bárányokat vágunk ki, bundájuk vattából készült. Minden bárányra a készítőjének kis arcképe került, az óvó nénié is. Majd közösen biztonságos legelőt készítettünk zöld krepp-papírból, ahová elhelyeztük a bárányokat. Így került

ki az öltöző falára. Elfért még mellette a témához kapcsolódó kedves dal fénymásolata is.

A mai világban túlzott szerepet kapnak a külsőségek, ezt mindannyian tudjuk. Mégis úgy érzem, hogy mértéktartó formában nekünk is szükségünk van külső jegyekre, amely másoktól az első pillantásra megkülönböztet, világossá teszi hovatartozásunkat.

Lehet külsőség az óvoda, az óvodai csoportok névválasztása. Erre sok jó példa van. Csak a teljesség igénye nélkül néhány név. Betlehem, Száz juhocska, Halacska, Hajnalcillag, Jászol.

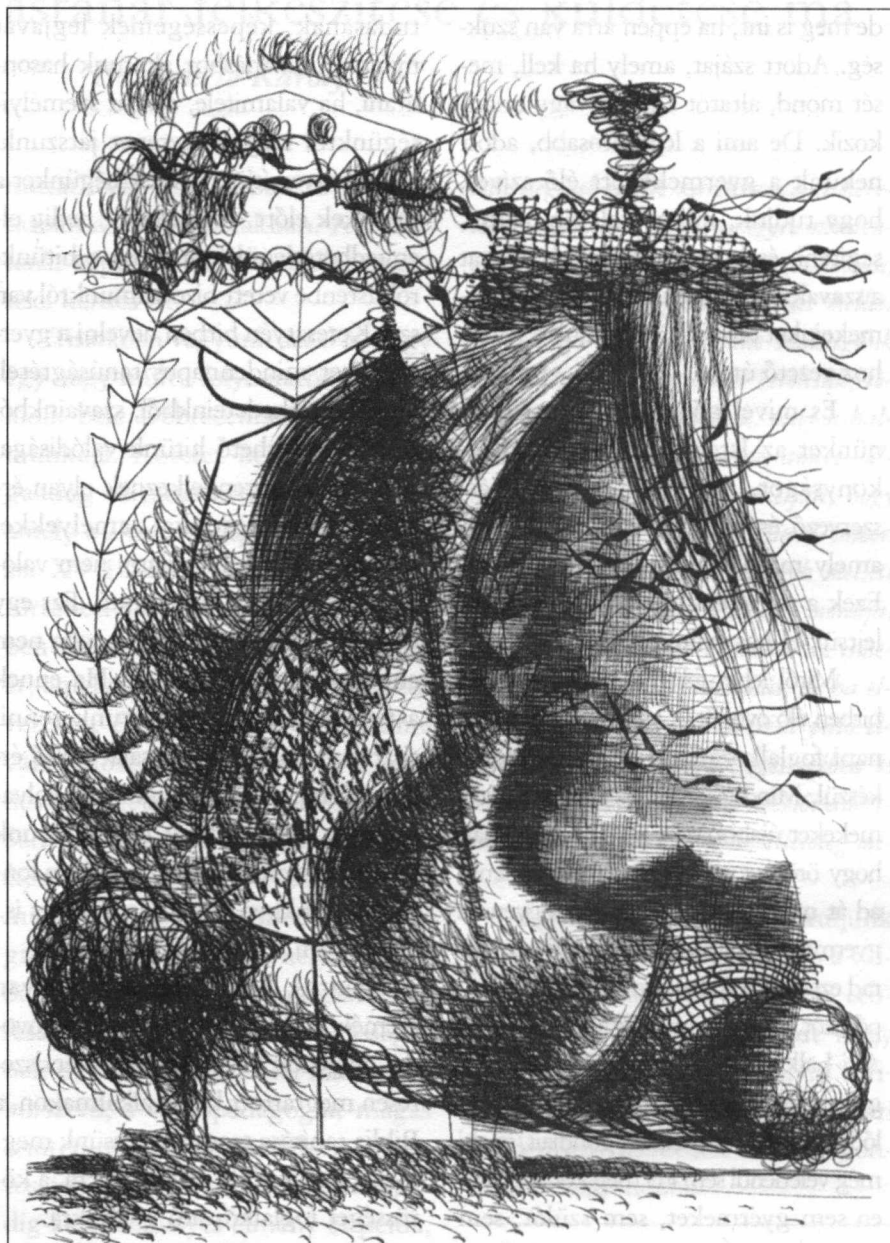
Figyelemfelkeltő lehet az óvoda falán elhelyezett tábla, amely szövegében, és szimbólumaival egyértelműen jelzi az oda betérőnek, hová is érkezett.

Még egy olyan apró dolog, mint az óvoda pecsétje is szolgálhatja céljainkat. Ha lehetőségeink megengedik, készítsünk az óvodának saját emblémát, divatos szóval élve „logót”, amely megjelenik az óvoda pecsétjén, levélpapírján, jelentkezési lapján.

Az óvónénik munkaruhának olyan pólót használhatnak, amelyen ott van az óvoda neve, emblémája. Ugyanez megjelenhet a gyermekeknek készített pólókon is. Ezek a ruhadarabok akkor tesznek igazán jó szolgálatot, ha olyan rendezvényen, vagy versenyen veszünk részt, amelyen jó, ha már messziről látszik, ez a kis társaság összetartozik.

Az óvoda dolgozói

Az egyik legmeghatározóbb tényezőnek, amely az óvoda életére hatással van, az óvodában dolgozók személyiségét tartom. Egy keresztyén óvodában mindenki egyenlő értékekkel bír, legyen az az óvodavezető, vagy

Figurák térben, 1943

a karbantartó. Megítélni a munkája után lehet mindenkit. Csak az tud jó munkát végezni, aki tisztában van a saját területén elvégzett munka fontosságával, azzal a felelősséggel, ami a rábízott feladatokkal jár. Az, aki úgy érzi, nincs a helyén, örök elégedetlenséggel küszködik, nem képes teljes odaadással elvégezni a dolgát. Ennek romboló hatása megmutatkozik munkájában. Úgy gondolom, az ilyen dolgozó legyen az akár óvónő, vagy dajka, nem képes igazi, hasznos tagjává válni a közösségnek, és előbb vagy utóbb meg kell válnia az óvodától.

Hiszen óriási a mi felelősségünk! Kis gyermekek vannak ránk bízva, és ezt a felelősséget az óvoda minden egyes dolgozójának át kell éreznie.

Azt gondolom, a mi Istenünk bőségesen ellátott mindazzal bennünket, amire szükségünk van. Adott szemet, és fület, hogy jól oda tudjunk figyelni a ránk bízott gyermekekre. Észrevegük, ha szükségük van gyámolításra, meghallgassuk apró-cseprő dolgaikat. Adott két jó kart is, amely ölelésre termett, és képes felsegíteni az elesett gyermeket. Adott kezet, amely öltöztet, és megmosdat, megsimogat,

de meg is int, ha éppen arra van szükség. Adott száját, amely ha kell, mesét mond, altatót énekel, vagy imádkozik. De ami a legfontosabb, adott nekünk a gyermekekért élő szívet, hogy tudjuk, mikor kell simogatni, segíteni, és hogy megtaláljuk azokat a szavakat, amelyek segítségével gyermekeinket tanítjuk, irányítjuk a Jézus-hoz vezető úton.

És mivel nőnek teremtett bennünket az Isten, adott még találékonyságot, kitartást, jó empátiás, szervező, és kommunikációs készséget, amely mind segítheti a munkánkat. Ezek a mi talentumaink. Csak ne felejtjük el használni őket!

Miről lehet felismerni a keresztyén hitben élő óvónőt? Ő az, aki a mindennapi foglalkozásokra lelkiismeretesen készül. Mindig képes meglepni a gyermekeket újabbnál újabb ötleteivel, csak hogy örömet szerezzen. Aki önzetlenül ad át másoknak a tudásából, legyen az gyermek, vagy munkatárs. Aki nem fárad ezerszer sem bekötni a kioldódott cipőfűzőt, megtörölni a fénylő orrocskát. Aki halk szóval is képes megtartani a gyermekek figyelmét. Aki igazi érdeklődéssel hallgatja a szülők gondjait, és aki még véletlenül sem ítél meg könnyelműen sem gyermeket, sem szülőt, sem munkatársat. És aki nem a fizetési boríték vastagságán méri le munkája sikerét, hanem a spontán gyermeki megnyilvánulásokból tudja, hogy jó úton halad. Aki imádságában egyszerű, de teljes szívvel képes együtt imádkozni, örülni, vagy bánkódni a rábízott apróságokkal. Aki képes a hibáiból is tanulni, azokat őszintén megbánva jóvátenni azt. Aki tud őszintén, és teljesen megbocsátani azoknak, akik vétének ellen.

Az óvónénikkel sokszor beszélgettünk már arról, milyen is a jó óvónő. Sok tulajdonságot összegyűjtöttünk, de végkövetkeztetésül azt lehet levonni, hogy az a legjobb, ha mindenki saját magát adja a gyermekek között,

tudásának, képességeinek legjavát nyújtva. Ha máshoz akarunk hasonlítani, ha valamiféle, a saját személyiségünkől idegen szerepet játszunk, rögtön elveszítjük a hitelességünket a gyerekek előtt. A hitelesség pedig elengedhetetlenül fontos, ha a hitünkről, Istenbe vetett bizodalunkról van szó. Keresztyén hitben nevelni a gyermekeket mindennapos tanúságtétel, hiszen cselekedeteinkből, szavainkból rögtön lemérhető hitünk valóságga. A gyermekek rendelkeznek olyan érzékeny receptorokkal, amelyekkel rögtön kiszűrjük, ha valami nem valódi, álságos, vagy képmutató. Ezt egy igazi keresztyén pedagógus soha nem engedheti meg magának! Ha ennek a feltételnek eleget akarunk tenni, tisztában kell lennünk saját belső értékeinkkel, de korlátainkkal is. Folyamatosan törekednünk kell tudásunk továbbfejlesztésére, de ugyanilyen fontos a hitünkben való megerősödés is.

Milyen lehetőségeink vannak?

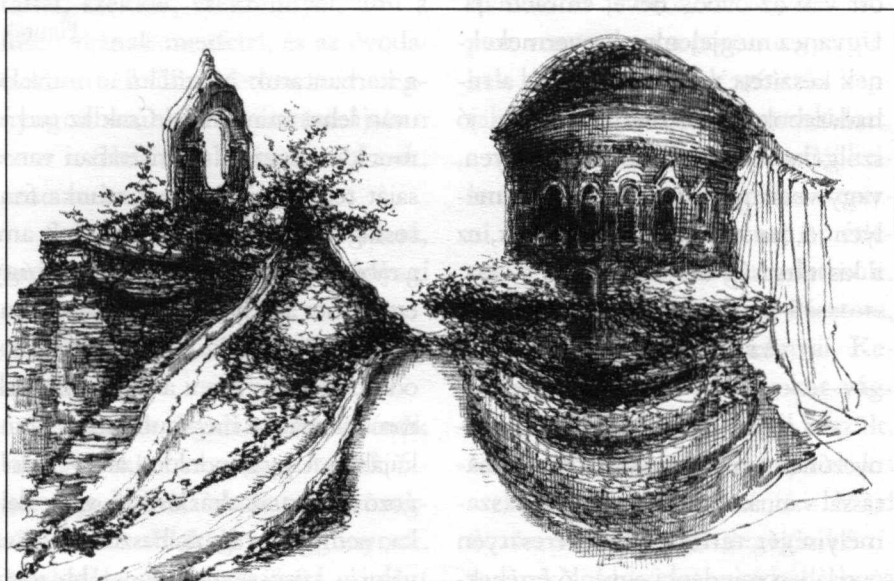
Fontos, hogy legyen egy olyan személy, aki útmutatást nyújt az óvodai dolgozók közösségének. Rendszeresen megtartott közös alkalmakon, a Biblia tanítása szerint keressünk megoldást a felmerülő problémákra, a közösséget foglalkoztató gondokra.

Ha lehetőségünk adódik, menjünk el a dolgozókkal közösen, a megszokott környezetből kiszakadva több napra, de legjobb egy egész hétre, olyan helyre, ahol még többet hallva Istenről, még közelebb kerülhetünk hozzá. Az ilyen alkalmak után feltöltkezve, újult erővel leszünk képesek ellátni feladatainkat.

Az óvoda dolgozói érezzék kötelességüknek, hogy részt vegyenek a gyülekezeti alkalmakon, istentiszteleteken. Persze ez akkor igazán áldásos, ha belülről fakadó lelki igény visz bennünket oda, nem az elvárásoknak való megfelelés.

Kötelességünk megújítani pedagógiai tudásunkat is. Erre sok lehetőséget adnak azok a legkülönbözőbb tanfolyamok, amelyek az óvodai nevelés minden területére kiterjednek. Nekünk az a feladatunk, hogy a jelenlegi túlkínálatból kiválasszuk azt, ami számunkra a leoptimálisabb. Előre tervezzük meg, milyen irányba akarjuk fejleszteni tudásunkat, és a megszerezni kívánt tudást hogyan tudjuk kamatoztatni mindennapi munkánkban. Csak olyan képzésre vállalkozunk, amely nem áll ellentétben hitünkkel.

(folytatjuk)

Budai emlék, 1956

A református vallástanár felkészítése és küldetése ma

Dr. Fekete Károly

Orómmal jelentem be, hogy a Tiszántúli Egyházkerület Közgyűlésének határozatát végrehajtva, idei tanévünkben elindul a Debreceni Egyetem illetékes tanszékeinek a segítségével a vallástanár-ok képzése.

Egy új típusú képzést akkor tiszteességes elkezdni, ha nem csak a lebonyolítás személyi-anyagi-szervezési kérdései tisztázottak, hanem az elvi-tartalmi célkitűzés is világos. Ezért a rektori megnyitó beszéd első részében kötelességem szólni arról, hogy milyen elképzelések vezérelnek bennünket a református vallástanár-ok felkészítése közben, s hogyan értelmezzük a vallástanár mai küldetését. A külső körülmények és a Debreceni Kollégium hagyományai is erre készítetnek bennünket.

A közelmúlt a változások kora a pedagógiában, s éppen ezalatt vált keserves tapasztalattá, hogy a mozgáshiányosság is, meg a túlzó forradalmiság is megbosszulja magát, s olykor egy életre kárát látja egy generáció a rosszul megválasztott pedagógiai elveknek és a félresiklott gyakorlatnak. Napjainkban újra útkeresésre indult a pedagógia több irányban is, amelyek visszahatnak és pezsgésben tartják a valláspedagógia külföldi és hazai művelését.

Szinte külső körülmény, hogy egyházunkban és benne a Tiszántúli Egyházkerületben is kiépült az a középiskolai gyakorlóterep, amely hét református gimnáziumból áll jelenleg, s az is nyilvánvaló, hogy az állami általános iskolákban folyó hitoktatás után komoly visszaesés

mutatkozik létszámban és intenzitásban a középiskolákban. A vallástanár-képzés így egyértelműen misztériumi kérdés is.

Tisztában vagyunk azzal is, hogy egy nagy múltú folyamatba kapcsolódik bele Debrecenben az új szakmunkája. Kötelez bennünket az a gazdag oktatástörténeti örökség, amely a Debreceni Református Kollégium XVII-XIII. századi pedagógia-történeti sajátosságaitól, az 1825-ben alapított pedagógia tanszéke-nél, amelyet Zákány József professzor vezetett és amelyet az egyetem-mé válás időszakában Mitrovics Gyula neve fémjelzett, majd a Karácsony Sándoré. Nem feledhetjük a Tanárképző Intézet máig sem pótoltt értelmiségszocializációját. De ebben a pedagógiai vonulatban van a helye Csikszend Sándor gyakorlati teológiai professzor iskolateremtő munkásságának is, akinek a keze alól kinőtt egy korszerű, a valláspedagógiát magas szinten művelő nemzedék. A vázlatos felsorolás utolsó láncszeme pedig az a személyes élmény és példa, amit dr. Rózsai Tivadar vallástanár emléke jelent a közelmúlt debreceni diákjainak. Tőle láttuk, hallottuk és tanultuk azt, amit ő mondogatott az ideális nevelőről egy német szerző nyomán (Disterweg), és amit az egyik írásában le is írt: „az ideális nevelő az, aki egészséges ember, aki magában egyesíti Lessing éleslátását, Hebbel kedélyességét, Pestalozzi lelkesedését, Tillich igazságérzetét, Salzmann szónoki képességét, Leibnitz tudását, Sokrates bölcsességét és végül Jézus Krisztus szeretetét. – Aztán hozzá teszi Rózsai Tivadar – Ez, az igényesség teljesíthető

telenségével szinte karikírozza a nevelői eszményképet, azonban egyre mindenesetre jó. Arra, hogy végiggondoljuk, hogy a viszonylagosság feltételei mellett is, mennyi mindenre lenne szükségünk ahhoz, hogy feladatunkat betöltsük, továbbá, hogy meggondoljuk, milyen halhatatlanul fontos szolgálat az, amire vállalkozunk, és végül felértékeljük, hogy milyen érték az ember, a fiatal ember, akihez ilyen nevelői adottságok mellett kellene közelítenünk. Pál azt mondja, hogy rész szerint van bennünk az ismeret és rész szerint a prófétálás, de ha eljön a teljesség, a rész szerint való eltöröltetik. Minden részlegességében is meggondolkoztató, hogy a nevelői adottságokból mennyi a mienk, illetőleg mi nek vagyunk hűjával?”¹

A leltár elkészítéshez járuljunk most hozzá két körben. Előbb a vallástanári szakon folyó oktatás teológiai alapelvei közül most négy szempontra kívánom felhívni a figyelmet, aztán pedig a vallástanári küldetésről szeretnék néhány gondolatot elmondani.

Négy szempont a vallástanári szakon folyó oktatás teológiai alapelveihez

Először is vállalkozunk az az edukációs szemléletű pedagógiát, amelyre Rózsai Tivadar szellemi-lelki öröksége kötelez bennünket. Ez a szemléletmód azt a bibliai gondolatot emeli magasra, amely az emberi személyiséget olyan tisztelettel és komolysággal közelíti meg, mint amiről tudja, hogy az a Teremtő Isten tulajdona. Az (ifjú) ember élete, gondolatai, egész lényé Isten felségterülete, ahová nem hatolhatunk be avatatlanul. Éppen

¹ Rózsai Tivadar: Krisztus indulatával nevelni. Theologiai Szemle. 1973. 134.

ezért óvakodik ez a szemlélet minden olyan tanítási módszertől, ráhatástól, ami az emberi személyiséghez az erőszakos határátlépések, birtokháborítások, betörések módján közelít.

„Nevelői eljárásunkat... edukációnak és pedagógiának mondjuk – írja Rózsai Tivadar. Edukáción inkább egy szubjektív-idealista nevelői eljárást, pedagógián inkább egy realista-objektív ráhatást értünk.

Ek-duko = kivezetni, elővezetni, olyan nevelői tevékenység, amely által a növendékben eleve meglevő adottságot, képességet hozom napfényre, mindenesetre már meglevő kész tényre építék. {...} A bibliai anthropológia nem ismer szélsőségesen abszolút mértékben jó vagy rossz embert. Az ember nem a két alternatív lehetőség közötti vagy-vagy bizonytalanságában él, hanem Istennek az a teremtménye, akiért Jézus Krisztus meghalt, akit megigazított, megszentel és megvált. Az ember-kérdés tehát Krisztus-kérdés. Ebből folyóan, nem az adja meg a nevelés lehetőségét és eredményességét, hogy az emberben benne levő képességeket, mint természeti adottságot kell kifejlesztenem, hanem az a tény, hogy a növendék felől való reménységemben abhoz kapcsolódhatom, amit Jézus Krisztus érte tett. A nevelés lehetősége a Krisztus megváltása, a bűnbocsánat. A növendék igazi, hiteles egzisztenciája Isten-gyermeksége. {...} Az edukációs szemléletre épülő nevelési eljárásnak abban van további jogossága, hogy a nevelési eljárás folyamán a növendéket nem a magam képére igyekszem mindenáron formálni, hanem hagyom, sőt előmozdítom, hogy az legyen, aki ő valóban, személyének sajátosságában, egyszerűségében. A nevelés nem ido-

mítás, amely által a nevelő a maga életeszemélyét vagy életeszemléletét igyekszik a növendékre ráerőszakolni... A növendék, mint a mindenkori ember, csak úgy élhet, mint embertárs, tehát nem al-teregója a nevelőnek, hanem partnere. Ezt az önálló személyiséget tartozik a nevelő a növendékben kialakítani, tudomásul venni és tiszteletben tartani. {...} A nevelés másik formája az, amit pedagógiának nevezünk. Ebben nem arról van szó, hogy a növendéket mint egyedi személyiséget szembesítem önmagával, rendeltetésével, hanem – amint a szó értelme is magyarázza – vezetem. Mégpedig elővezetem, bevezetem az ún. „életbe”, amelyben természetesen eddig is benne élt, de amelyben igazi felelősséggel, elkötelezettséggel ezután fog részt venni. A nevelés célja ebben az értelemben az, hogy a növendéket belenövelje, belenőttesse saját jövőjébe. Így is mondhatjuk: miután a nevelés egyik fázisában, az edukációban tudatosítottam számára, hogy ki ő, most a másik fázisban tudatosítom, hogy miért van ő. Mi életének célja, léteének értelme? Nevelés önmagában nincs, csak egy meghatározott célra történő vezetés, egy cél elérése érdekében való helyes tájékozódás, a tények, lehetőségek és összefüggések helyes felismerése.”²

Másodszor a felkészítésben kötelez bennünket a teológia és a pedagógia iránti kettős kötődés kialakítása a vallástanár jelöltekben, amint arról Gottfried Adam iránymutatása szól, aki Nipkowval egyetértve rámutat erre az attitűdre: „A vallástanárban a pedagógusnak kora pedagógiáját kell képviselnie figyelve arra, hogy a vallásos nevelés témái a fiatalok élettörténete alakulásával, képzeletviláguk, várakozásaik, meggyőződésük fejlettségével össze-

függésben álljanak, de nem megfélemlítve arról sem, hogy a formálódás minden szükséges pedagógiai befolyás ellenére sem határozható meg előre. A teológus pedig a valláspedagógusban a teológia ügyvédeként a felől kell kérdezősködjön, hogy milyen teológiai feltételek mellett teremthető meg a fiatalság és a hit között a kapcsolat. E meghatározók metszéspontján valósul meg a mind pedagógiai, mind teológiai felelős valláspedagógiai cselekvés.”³

Vagyis, vállalkozunk a nyitást a korszerű pedagógia felé, de nem vesszünk át kritikátlanul mindent, ugyanakkor kontroll alá vonjuk magunkat, mert az anthropologiai szempontokat nem lehet büntetlenül negligálni az oktatás folyamatában még akkor sem, ha azzal is tisztában vagyunk, hogy a vallásoktatás esetében nem a minden más pedagógiai ténykedésnél szereplő komponensek egymásra hatása révén hoz vagy nem hoz eredményt a munkánk, hanem itt egy transzcendens komponens is belép, mégpedig a döntő komponens, a Szentlélek.

Szinte a fentiekből következik a harmadik alapelv, amely szerint törekednünk kell az integráló gondolkodásmódra és az integratív valláspedagógia⁴ gyakorlására. A teremtet világban a Biblia szerint megfér egymás mellett a szent és a profán, a hit és a kultúra, s világosan különböztet az ezekkel ellentétes fogalmakkal kapcsolatban is, mert világosan beszél a hitetlenségről, a tudatlanságról, a tisztátalanságról és a bűnről.

Vallástanári alapállás kell, hogy

² Rózsai Tivadar: Krisztus indulatával nevelni. Theologiai Szemle. 1973. 132-133.

³ G. Adam: Glaube und Bildung, Beiträge zur Religionspädagogik I., Würzburg 1994., 110.; vö. K.E. Nipkow: Problemorientierter Religionsunterricht nach dem „Kontexttypus”, in: Schule und Religionsunterricht im Wandel. Heidelberg/Düsseldorf. 1971. 266k.

⁴ Monografikus feldolgozását adja az integratív valláspedagógiára adott reflexióknak és a belőle származó impulzusoknak a Comenius Intézet ebben az évben megjelent kézikönyve: Handbuch Integrative Religionspädagogik. Hg.: Annabelle Pithan, Gottfried Adam, Roland Kollmann. Gütersloh. 2002.

legyen a közismereti tárgyakból nyert ismeretek integrálása a keresztyén nevelés egészébe, ezért a csó-látó szakbarbársággal és szűklátó-körű tanári hozzáállással szemben képviseljük a műveltség egyetemes igényét, a gondolkodás gazdagságát és a komplex világlátásra törekvő gondolatát.

Ennek az integratív valláspeda-gógának az a magva, hogy ötvözi a személyiség értelmi, érzelmi, cselek-vésbeli, és a különböző tantárgyak közötti összefüggéseket. A valláspeda-gógia küldetése tehát az, hogy az ada-tok, a szemmel láthatók, a mérések, a képletek, a szövegek és nevek, a tör-ténetek és a történelmi tények mel-lett felmutassa, hogy igenis vannak magasabb szempontok is, vannak lelki tényezők is, mert Isten terve szerint több az élet ezeknél! A részekből csak akkor áll össze az egész, ha ez a ma-gasabb szempont összerendezi, felépí-teni segíti a világ és a hit szintézisét.

Negyedszer munkálni kívánjuk a felkészítés során azt a paradigma-váltást, amely a lelkipásztori gyakor-latból beidegződött monológikus tanítást érdemi dialógusra kész és képes váltani. „Az én kérdezek, te vá-laszolsz az általam megtanított módon” – formális kommunikációja zsákut-ca. Váltani kell a dialógus formára, mert az új kérdésekre új válaszokat vár az új nemzedék.

Gondolatok a vallásanári küldetésről

Hogy milyen nevelői ideál lebeg a szemünk előtt, azt már bizonyos mértékig jelzik a teológiai alapelvek is, de tovább kell húznunk a vona-lakat a gyakorlat felé is.

1. Meggyőződésünk, hogy **a val-lástanár küldetéses ember**. Egyhá-zunk a konfirmáció utáni, közép-iskolás nemzedék körében fokozott odafigyelésre kötelezett, mert az elve-szés, az elkallódás törvényszerűsége itt a legfajóbb. Veszendő, kísértések össz-tűzésében álló nemzedék a fiataloké. Napóleonnak tulajdonított mondás, de igaz, hogy a gyermekek nem annyira szüleikre, mint inkább ko-rukra hasonlítanak. Egy zilált kor if-jaihoz menni erő feletti küldetés.

De küldetése a szem-nyitogatás, hogy minél többen érzékenyekké vál-janak a jelekre, az arányokra, és a világosságra. Küldetése, hogy tár-sakat, tanítványokat találjon az új nemzedékek tagjai között is a bete-metett kutak kiásására, a források tisz-tántartására, a gyökerek számontar-tására. Ezzel a sziszifuszi munkával a Krisztus egyházának reprezentánsa, egyszemélyes missziói egység, előretolt ék az Evangélium terjedéséért.

2. **A vallásanár a keresztyén ra-dikalizmus embere**, aki ismeri a szere-tet magasság és mélység, szélesség és hosszúság dimenzióit, ezért elveti a fa-natizmust és a relativizmust, de meg-éli a szeretetben gyökerező toleranciát.

3. **A vallásanár gazdagító szemé-lyiség** a kincskereső ifjú emberek vilá-gában. Azzal segít gazdaggá válni, ha úgy tanít, hogy aktuálissá válik az Is-ten üzenete. Életcél tud sugalmazni, igazságkeresésre ösztönöz, egységet munkál, külső-belső egyensúlyterem-tésen fáradozik. Identitást munkál több irányban, hogy miközben az ifjú ön magát keresi és megtalálja, aközben megerősítse a kötődés szálait a kortár-sak, a nemzet, az egyház és mindenek előtt Isten felé. A gazdagító személyi-ségű vallásanár a valamivé-valakivé

válás korszakában bábáskodhat a sze-mélyiség felnőttiségre születésében, s közben a hitfejlődés útján is közelebb kerülhet a fiatal a felnőtt hithez.

4. **A vallásanár küldetése a pél-daadás**. A referencia személyiségek igazodási pontok, biztos pontok egy nagyon is bizonytalanná váló világ-ban. Németh László nem véletlenül írta a vallásos nevelésről szóló tanulmányá-ban, hogy „a nevelőnek tulajdonképpen nincs is nagyobb feladata, minthogy ma-gában építse fel a példát, amellyel a fiatal lélek tájékozódó (s részben utánczó) kedvét az igazi nagyság felé fordítja, hogy ott a családban, osztályban jöjjön létre az az at-moszféra (mert hisz igazán nevelni csak at-moszférával lehet), amelyben az érvénye-sülési ösztön erkölcsi ösztönné alakul.”⁵

„És az ő tanítása már csak azért sem lehet rideg, elvont, érdektelen referálás, mert az ő tanítása mindig személyes bizonyos-gtétel. Hiszen az Ige, mely reá van bízva, sohasem személytelen, elvont és szemlélt (spe-kulatív) igazság, hanem a személyesen át-élt igazság. {...}

...az ő „tanítása” életfunkció: moz-zanatok, eszköz Isten funkcionális életneve-lésében, és őreá magára életkérdés. Tanítá-sa egzisztenciális tanítás: tanításában él és életével tanít.” (Szele Miklós)⁶

Isten megszentelő és lehetősége-ket kitaró kegyelmét kérve indítjuk útjára a DRHE vallásanárképzését, amely hisszük, hogy segíti a lelkesz-centrikusságból való kitörésünket és serkenti az elmozdulást a lelkipásztor koordináló funkciója felé!

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében a Debreceni Református Hittu-dományi Egyetem 465. tanévét meg-nyitom.

Elhangzott a DRHE 2002. Szeptem-ber 8-án tartott évnyitó ünnepélyén a deb-receni Kollégium Oratóriumában.

⁵ Németh László: A „vallásos” nevelésről. In: Németh László: Sajkódi esték. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó. Bp. 1974. 60.

⁶ Szele Miklós: A mai valláspedagógia főbb meg-látásai. In.: A középiskolai tantárgyak módszeres tanítása.

Szerkesztette: Dr. Bessenyei Lajos. Debrecen. 1941. 62-63.

A Kárpátaljai Református Egyház és anyanyelvi oktatásunk a szórványban

Bagu Balázs

Az I. világháborút lezáró békediktátum következtében a kisebbségbe kényszerített magyarság elvesztette kulturális központjait. A református egyházmegyéek szétszakadtak. A csehszlovák állam körmönfont módon igyekezett egyházunkat jogai gyakorlásában korlátozni; ez a szándék volt az első lépés pátriánk magyarságának a későbbiekben bekövetkező tragédiái felé.

Az anyanyelvi oktatás a legmostohább kisebbségi sorshelyzet túlélése után is megmaradásunk kulcskérdése. Elsősorban a családi környezet alapozza meg; itt dől el, megtanulja-e, milyen szinten sajátítja el anyanyelvét ifjúságunk. Ha mindkét szülő magyar, a probléma kevésbé élesen vetődik fel, de a vegyes házasságokban bonyolultabb a helyzet. Sok családban tovább él az anyanyelv, ám az oktatás nyelve nem magyar, aminek két oka lehet: nincs magyar iskola, vagy a szülők az ukrán iskola mellett döntenek. Ahol a magyar csupán a családtagok mindennapi érintkezésének nyelve, óhatatlanul megkopik, egyre inkább elszürkül, felhigítják a szláv jövevényszavak, a kiejtés felveszi a szláv dallamot (Munkács, Ungvár, Felső-Tisza vidék). Sokatmondóan sajnálatos tény, hogy ezt a folyamatot a szórványmagyarság képtelen érzékelni, s ha mégis, akkor természetesnek tekinti.

Megmaradásunk mentsvái az egyházi iskolák. Pontosabban: az egyház és iskolája. Egyikük vagy mindkettőjük hiányában elháríthatatlanul bekövetkezik az asszimiláció. Iskola nélkül veszélybe kerül az egyház, hívei elfogynak. (Szomorú példa erre a bilkei református egyházközség: a település anyanyelvi iskoláját 1945-ben megszüntették, a református templomot 1977-ben lebontották. 1993-ban új templom épült, de megkésve: a gyülekezet tagjai kihalóban.) Fordított esetben, ha az egyház hiányzik, a beolvadás még gyorsabb. Amíg lelkészeink magyarul hirdetik az ígét, gyermekeink anyanyelvükön imádkoznak, iskoláinkban magyarul oktatunk: a nemzetet élteti szelleme és nyelve, amit továbbad a következő nemzedéknek. Ott, ahol ideológiai akadályoztatás miatt magyar nyelven le-

hetetlenné vált az igehirdetés, ma már nem hallani magyar szót. (1941-ben, amikor a római katolikus egyház anyanyelvünkön hirdette az ígét, Nagybereznán még 1214 magyar élt; Perecsenyben 1328, Fenyvesvölgyön 832, Gyertyánligeten 670 fő volt a magyarok száma (a Felső-Tisza vidéken eltűnt a református szórvány).)

Jövönket a jelenben csak úgy tudjuk építeni, ha ismerjük múltunkat, leszűrjük a hibákat, s a tanulságok levonása révén elkerüljük azokat.

A magyarság léte és művelődése az iskolaüggyől függ. Iskoláink fő feladatai: 1. A magyar műveltség terjesztése, a jövő nemzedékének magyarságismerettel való átítatása; 2. Az általános műveltséghez szükséges ismeretek közvetítése; 3. A keresztyén erkölcsi értékek átadása.

A Kárpátaljai Református Egyház és a magyar oktatás kölcsönhatása a múltban és a jelenben

A református egyház mindig szívügyének tartotta az anyanyelv ápolását. A mindenkori magyar kultúra fellelvára volt a debreceni, sárospataki, budapesti, pápai református gimnázium és teológia.

A *Kárpátaljai Református Egyház* zsinatának első határozatai közt (1923. június 7.) a református népis-kolák gondjainak megoldása is szerepelt.¹ Abban az időben a református egyház Bereg megyében 24, Ung megyében 9, Ugocsa megyében 18 népiskola gondját viselte. Az állami iskolák száma ugyanekkor Bereg megyében 23, Ungban 5, Ugocsában 10. A magyar iskolák összlétszáma ezek szerint 89 volt.²

A korabeli református zsinat bizottságokat alakított: lelkészkepző, pénzügyi, iskolaügyi, folyó ügyekkel foglalkozó. Az iskolaügyi bizottság elnöke *Biki Ferenc* esperes volt.³

Bertók Béla, a *Kárpátaljai Református Egyház* első püspöke kezdeményezésére 1931-ben, a római és görög katolikus egyházzal közösen beadvánnyal fordultak a közoktatásügyi minisztériumhoz a magas bérek ügyében.⁴ A cseh állam ugyanis a református egyházi isko-

¹ Fritz Peyer-Müller: *A Kárpátaljai Református Egyház története*, Református Zsinati Iroda kiadása, Budapest, 1994, 127. old.

² Uo., 129. old.

³ Uo., 125. old.

⁴ Uo., 303. old.

lák számának csökkentésére törekedett, jól tudva, hogy ezáltal a magyarok száma is csökken. A cél érdekében csábító kedvezményekkel állt elő, ezek közé tartozott a vidékünkön bevezetett, kiemelten magas tanítói fizetés, ami Kárpátalján háromszorosa volt az országos átlagnak (4800, illetve 1600 korona).⁵ A célirányosan emelt összegű béreket az egyházközségek nagyon nehezen tudták kifizetni, emiatt több gyülekezet kénytelen volt állami kézbe adni iskoláját. Egyházközségeink nagyobb része azonban ilyen körülmények közt is megtartotta iskoláját.

A nehéz időket (1919-1938) egy rövid lélegzetvétel után (1938-1944) még nehezebb időszak követte: „felszabadultunk”. A szovjet hatalom berendezkedésével az embertelen ateizmus korszaka kezdődött el és tartott a múlt század 90-es éveinek elejéig.

1990-ben, a szovjet birodalom szétesésének időszakában a református egyház a hosszú megaláztatás után magára talált, ami az egyházi oktatás feléledését is jelentette. 1991-ben a *Csengersimai Református Gimnáziumban* kárpátaljai fiatalok számára külön osztályt indítottak. A *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* nem tartotta helyesnek fiataljaink anyaországi képzését; református líceum megnyitását javasolta vidékünkön. Hosszas egyeztetés után (ref. egyház, KMPSZ, oktatási minisztérium), 1992-ben a beregszászi járási Nagyberegén végre megkezdhetette működését az első kárpátaljai egyházi középiskola, a *Nagybereg Református Líceum*.⁶ (Ukrajnában az általános iskola 9 éves, erre épül a 3 éves líceum; a gimnáziumok 8 évesek, az elemi iskolákra épülnek.) Az első merész vállalkozást, egyházunk oktatással kapcsolatos törekvésének eredményeként újabb három követte, azaz napjainkban 4 középfokú oktatási intézménnyel rendelkezünk: *Nagybereg Református Líceum*, *Nagydobronyi Református Líceum*, *Péterfalvai Református Líceum*, *Técsői Antall József Református Líceum*. Összesítve: 16 osztályban 318 gyereket 72 tanár nevel a református erkölcsi értékek jegyében.⁷ Az egyházi tantárgyak mellett más tárgyakból is komoly tudásra tesznek szert a fiatalok. A líceumokba sikeres felvételi vizsga révén lehetséges a bejutás. A nagybereg humán-, a nagydobronyi reál-, a péterfalvai mezőgazdasági irányzatú. Jelenleg ezekből kerül ki a lelkészi hivatásra készülő diákok nagyobb része, akik különböző teológiai intézményekben tanulnak tovább. A líceumi diákok

ragyogóan helytállnak a különböző szaktantárgyi versenyeken is. Tény, hogy az itteni tanulás rangot jelent. A kép azonban csak azzal lehet teljes, ha utalunk a problémákra is. Hasznos lenne például felmérni, hol folytatják tanulmányaikat a végzősök. Érdekes és valószínűleg tanulságos lenne a felsőfokú tanintézetekben (*Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola*, *Ungvári Nemzeti Egyetem*, anyaországi intézmények) végzettek további sorsának ismerete. (Hányan tértek vissza a szülőföldre Magyarországról, hányan vállalnak munkát itthon; sajnos, a frissen felszentelt lelkészek közül sem tért haza szülőföldjére mindenki, ami arra utal, hogy a befektetett munka korántsem 100 százalékban realizálódik.)

Az 1999/2000. tanévben vidékünkön az általános iskola 9 osztályát 1819 fő végezte el. A továbbtanulók száma: középiskolában 845, református líceumokban 120, mezőgazdasági líceumban 34, szakiskolákban 125 fő. Vagyis: a végzősök 63 százaléka (1124 fő) döntött a továbbtanulás mellett, ebből 13,4 százalék református líceumban. Nemzetközi viszonylatban alacsony arány.

A magyar oktatás jelenlegi adatai és hiányosságai

A trianoni békeszerződés értelmében 113 magyar többségű kárpátaljai települést csatoltak Csehszlovákiához, ezenkívül további 13 helységet, amelyekben a magyarság lélekszáma 20-50 százalékot tett ki. Mára 47 település elvesztette magyar többségét, köztük városaink: Munkács, Ungvár, Nagyszőlős, Huszt, Técső. A legutóbbi népszámlálás adatai valószínűleg jelezni fogják, hogy Beregszászban is megszűnt, illetve minimálisra csökkent a magyar többség, elsősorban az alacsony népsűrűség és az áttelepülések miatt.

A kárpátaljai magyar iskolák száma napjainkban:⁸

Járás	Magyar t. nyelvű					Vegyes t. nyelvű				Össz.
	E	A	K	L	Sz	E	A	K	Sz	
Rahói	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Técsői	-	-	2	1	-	-	-	-	-	3
Huszt	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Nagyszőlősi	2	7	4	1	-	5	1	3	-	23
Beregszászi	2	19	7	2	1	-	5	5	2	43
Ungvári	3	6	5	1	-	1	3	3	1	23
Munkácsi	-	6	2	-	-	-	-	1	1	10
Összesen	7	39	21	5	1	8	9	12	4	106

(Jelmagyarázat: E- elemi, Á- általános, K- középiskola, L- líceum, Sz- szakiskola)

⁵ Uo., 282. old.

⁶ Bagu Balázs: A kárpátaljai magyar iskolák adatai, Közkutatás, 2001/2. 4-8. old.

⁷ Uo., 7. old.

⁸ Uo., 8. old.

A beregszászi járási adatok magukban foglalják a *Beregszászi Bethlen Gábor Gimnáziumot* is.

További adalék: 126 magyar, illetve magyarok is lakta településből 89-ben van magyar oktatás.

A Kárpátaljai Református Egyház jövőbeli irányai az oktatásban

A református nevelésnek felbecsülhetetlen szerepe van, mivel azokat a nemzetmentő és -fejlesztő értékeket örökíti át az ifjúságra, amelyek hagyományosan jellemzik a református egyházat.

A magyar nyelvterület lefedettsége szempontjából a líceumok elhelyezése rendkívül előnyös. A técsői líceum legfontosabb feladata a szóránymagyarság anyanyelvi oktatásának szervezése, megoldása. A fiatalok szabadon választhatnak a líceumok közt, melyeknek nagy előnyük, hogy bentlakásosak, ami lehetővé teszi az odafigyelést a diákok tanulmányi és magatartásbeli fejlődésére egyaránt. Erre a szakkörökben is adott a lehetőség. A nagydobronyiaknak kiváló énekkaruk van, amely többszörös díjnyertes. Ugyanitt lelkes színjátzó csoport működik; kár, hogy műsoraikkal nem tájolódnak. Ukrajna-szerre egyedül a nagydobronyi líceumban oktatnak drámapedagógiát. Az ukrán és angol nyelvet emelt óraszámokban oktatják. Summázva: a líceumok lépést tartanak a korral, az örök isteni és református értékeket mai köntösbe öltöztetve igyekeznek átörökíteni.

A református hívek, presbiterek és lelkészek közül többen hangoztatják, az egyház ne vállaljon át állami feladatokat, azaz ne szervezzen iskolákat. Ez a magatartás helytelen, hiszen a Kárpátaljai Református Egyház a maga 90 ezer 287 fős lélekszámával hatalmas erő, a kárpátaljai magyarság megtartásának legjelentősebb pillére. Nemzetünk sorsa egyébként is rég összeforrt a református egyházzal. Ki ne ismerné a korábbi szót: aki református, az magyar. Egyházunk életrevalóságát, vonzerejét jelzi a tény, hogy e szótás igazsága mára megdőlt, mivel Ungváron és Szolyván immár ukrán ref. gyülekezet is működik.

Bő tíz esztendő telt el a rendszerváltás óta, ám 37 magyar településen ma sincs megoldva az anyanyelvi oktatás problémája. Az eredmények hangoztatása (például a rahói és gyertyánligeti magyar elemi iskola létrehozása) mellett, de inkább helyett éppen erre a prob-

lémára kellene összpontosítani figyelmünket. A magyar nyelvet több iskolában fakultatív tantárgyként oktatják, heti két óra azonban nem old meg semmit, hiszen a magyar nyelvet ismerő fiatalok együtt tanulnak az ukrán anyanyelvűekkel; egy osztály keretén belül nincs más megoldás. A Felső-Tisza vidéken a római katolikus egyház előbbre lépett: hétvégi iskolákat hozott létre. Ugyanezt tette a KMPSZ is. A református egyháznak szintén ebben az irányban kell lépnie.

A szóránymagyarság körében az anyanyelv megtartó szerepét erősíthetné az óvodai oktatás. Elsősorban egyházi óvodákra van szükség. Sajnos, ezen a téren is hibáztunk: szerveztünk egyházi óvodákat, de nem a szóránymagyarságban, ahol a legnagyobb szükség van rájuk.

22 olyan kárpátaljai helységben, ahol valamilyen arányban magyarok is élnek és a történelmi egyházak magyar nyelven hirdetik az ígét, egyáltalán nincs anyanyelvi oktatás.⁹ Ezek közül 15 településen működik református egyházközség:¹⁰

Helység	Lélekszám össz	Magyar	Református	6-15 éves ref.	Első lépésben kivánt okt. forma
Bük	8000	100	40	-	-
Bustyaháza	6342	378	-	-	h.v. ref.-r.k.
Fancsúka	2000	1200	188	44	el. ref.-r.k.
Kajdánó	2000	220	93	-	h.v. ref.
Kispapi	150	150	120	-	el. ref.
Királyháza	10 000	2000	163	8	h.v. ref.-r.k.
Korlátelmece	965	408	150	-	el. ref.
Nagybakos	1000	620	367	72	el. ref.
Nagybakta	900	400	153	-	el. ref.
Ménaj	2230	570	275	-	h.v. ref.-r.k.
Szolya	17639	322	86	-	h.v. ref.
Tekeháza	1620	569	360	40	h.v. ref.
Tiszajuhász	313	292	283	110	el. ref.
Ujbátyu	500	200	160	-	h.v. ref.
Pereszény	4600	70	30	-	h.v. ref.

(Megjegyzés: a táblázat adatai hiányosak, mivel a Bereg megyei 6-15 éves korú reformátusok száma ismeretlen. Nincsenek hivatalos adatok a római és görög katolikus egyházra vonatkozólag sem. Nem ismerjük továbbá az ukrán iskolában tanuló magyar fiatalok számát, ezen belül azt sem, közülük hányan reformátusok. Az ukrán iskolák ilyen adatokat nem hoznak nyilvánosságra, a hitoktatók azonban elvégezhetnék a felmérést ezzel kapcsolatban).

A fentebb említettek mellett római katolikus hétvégi iskolákra lenne szükség az alábbi településekre: Alsógereben, Alsókerepec, Várpalánka, Váralja, Ördarma, Kerekhegy, Nagybecskó, Taracköz, Terebesfehérpatak, Tiszabogdány, Kőrösmező.

Elszomorító, hogy a főleg magyarok lakta vidéken is akadnak települések, amelyekben nincs anyanyelvi oktatás. Ezek száma 11, s a gyerekek a szomszéd községek iskoláiba járnak be, legtöbbször gyalogosan. Történik mindez azon egyszerű oknál fogva, hogy a kisiskolákat annak idején (például a szovjet időszakban) életképtelenné nyilvánították és bezárták. Korábban a kolhozok autóbuszai legalább beszállították a gyerekeket, megszűnésük óta ezzel

⁹ Botlik József – Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993, 101-212. old.

¹⁰ Eszperesi beszámolók és egyházmegyei statisztikák a 2000-es évről, Küldetés, 2001/2. 8-9. old.

a problémával nem törődik senki. Az elemi iskolák visszaállítására lenne szükség a következő falvakban: Balazsér (ref.-g.k.), Bátfa (ref.), Botfalva (ref.), Kistéglás (r.k. – g.k.), Mezőhomok (g.k.), Kispapi (ref.), Kisszelmenc (r.k. – g.k.), Ungtarnóc (ref. – r.k.), Feketepatak (ref.), Tiszafarkasfalva (g.k.), Tivadarfalva (ref.).

Miért éppen az egyház?

A történelmi egyházaknak azért kell felvállalniuk az anyanyelvi oktatás ügyét, mert az állam – gyakran szándékosan – elhanyagolja azt. Másfelől: mindig a reformáció volt a nemzet megmentője. A magyarságnak és az egyháznak egyformán létkérdése az iskola. Múlhatatlanul szükséges, hogy gyermekeink megtanulják anyanyelvüket, különben elvesz az egyház. Ezzel a feladattal a presbitériumokat kell megbízni, mert leginkább ők ismerik a helyi körülményeket, s rájuk hallgat a gyülekezet. A vegyes házasságban született gyerekek közül sokan a pravoszláv egyház tagjai; az ilyen közösségekben is az egyházak (ref., r.k., g.k.) és a civil szervezeteink mozgósíthatják a magyarságot hétvégi iskolák szervezésére. A református hétvégi iskolák szervezésének mozgatórugója a Kárpátaljai Református Egyházkerület Tanügyi Bizottsága kell hogy legyen, szorosan együttműködve a KMPSZ Módszertani Kabinetjével. A feladat sürget, ha újabb mulasztás történik, a szórványmagyarság elorvad: idegen kultúrán nő fel az ifjúság, vegyes házasságra lép, végül elveszíti anyanyelvét, vallását.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem református vallású diákjait is fel kell karolni, hiszen jövőnk értelmiségének jelentős csoportja részesül itt képzésben. (Prágában, Brünnbén, Pozsonyban a csehszlovákiai magyar társadalmi szervezetek és a református egyház menzát tartott fenn, ahol ingyen ebédet kapott minden rászoruló főiskolás.¹¹) Üdvös lenne, ha a történelmi egyházak nálunk együttműködnének ebben az ügyben, mert fontos, hogy a jövő értelmisége jobban kötődjön egyházához. Mint hírlik, az ungvári római katolikus gyülekezet a magyar ajkú egyetemi hallgatók részére kollégiumot készül nyitni.¹² Követendő példa.

További konkrét feladatok

1. *Igényfelmérés.* Rövid időn belül elvégzendő feladat, kezdeményezője a lelkész, a presbitérium és a civil szervezeteink kellene hogy legyenek. E tekintetben nem túlzás megállapítani: a 24. órában vagyunk, s ha tovább késlekedünk, nem lesz kit tanítani.

2. *Munkatársak kiválasztása.* Meg kell keresni azokat a megszállott, elhivatott pedagógusokat, akik vállalják a missziót a szórványban élő magyarságért. A presbitériumokban, nyugdíjas tanáraink és az ifjabb értelmiségiek közt vannak erre alkalmas személyek. A feladat természetesen nem könnyű, ám éppen ezért esik nagy súllyal latba a felelősség.

3. *Hétvégi iskolák szervezése.* Első lépésként a fő célt jelenti. Ez az iskolarendszer az Amerika Egyesült Államokban évtizedekig eredményesen működött, igaz, ott egész napos foglalkozással: délelőtti tanulás, anyanyelvápolás, a közös ebéd után szakköri foglalkozás keretében néptánc, meseolvasás, dramatizálás.

A hétvégi iskola nemzetünk önvédelmi reakciója, amely – ha a szülők igénylik – elemi iskolává, s ahol ez lehetséges, akár általános iskolává nőheti ki magát. Csoóri Sándor gondolatával csak azonosulni lehet: „...egy nyelv csak akkor marad fenn, ha teljes élet zajlik körülötte”.

4. *Speciális tanterv készítése.* Ezt a helyi adottságok (a tanulók nyelvtudása, felekezeti megoszlása, a tanítás rendszere, anyagi lehetősége, csoportok létszáma) figyelembevételével lehet összeállítani, rögzítve az iskolák működési elvét, tanmenetét. Ebben az irányban megtörtént az első lépés: a KMPSZ kidolgozta a kezdőcsoportok tantervét, a többire pályázatot hirdetett.

5. *A szórványbeli oktatás rendszerének megvalósítása, későbbi fejlesztése.* A hétvégi iskolarendszer kialakítása és fejlesztése hosszú távon bizonyos szervezeti fokozatossággal lehet eredményes. Az egész tanévet átölelő prioritási sorrendet csak a helyi magyarság létszámának ismeretében, az állami és civil szervezetek közreműködése és a szükséges anyagiak rendelkezésre állása esetén lehet felállítani. A 2002/2003. tanévben hétvégi iskolát lehetne, kellene nyitni Fancsikán, Királyházán, Tekeházán, Minajban, Kaj-

¹¹ Visszatért Felvidék, 1918-1939, Mahr Ottó és Társa Rákóczi Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1939, 141. old.

¹² Étteremből kollégium, Kárpátalja, 2002. június 14., 6. old.

danón és Újbátyúban. (A 2001/2002. tanévben már működött hétvégi iskola Nagybakosban, Nagybaktán és Bilkén; utóbbiak a KMPSZ fenntartásában.)

A diáklétszám és az igény növekedése esetén a hétvégi iskolákat két-három év múltán elemi és/vagy általános iskolává lehetne fejleszteni. Nem békülhetünk meg az olyan jelenségekkel, amilyen a Nagybakosi ukrán Középiskolában tapasztalható: itt 101 magyar fiatal tanul, azaz egy általános iskolára való diák. Még elszomorítóbb, hogy ugyanitt az első osztály 16 tanulója közül 12 magyar. Nem mondhatunk le róluk küzdenünk kell értük.

Gondot jelent az a tény is miszerint az egyházi oktatási intézmények kiépítése – kényszerűen – felülről kezdődött. A református egyháznak elsősorban lelkészekre és hitoktatókra volt szüksége. Napjainkban azonban már nem egyházi líceumokra van szükség elsősorban, mert a már meglévők sikeresen birkóznak meg az elitképzéssel. A szórványban sokkal inkább óvodákra, elemi, hétvégi és általános iskolákra van szükség, mert ezek hiányában okafogyottá válik a líceumok létrehozása: a szórványmagyarság beolvad, a református templomok harangjai elnémulnak (lásd a bilkei példát).

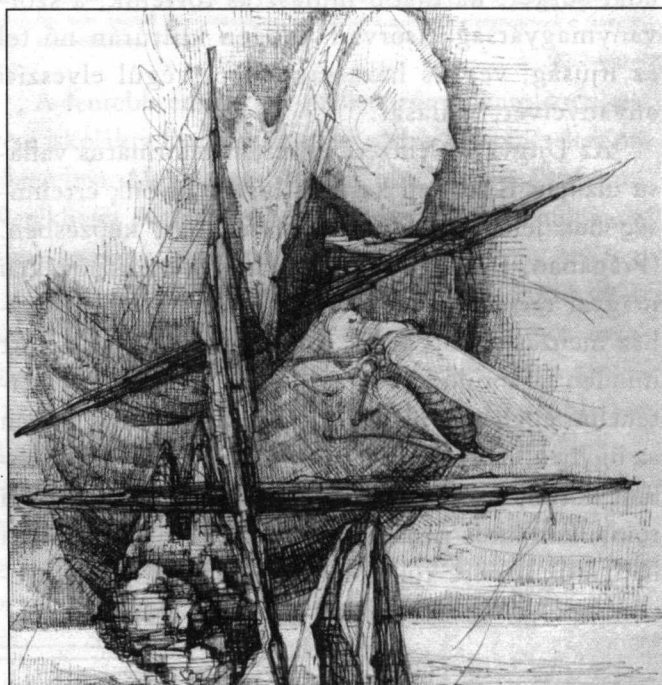
6. *Az anyagi feltételek megteremtése.* Református egyházunk és oktatásunk létérdeke, hogy segélyektől független anyagi bázist hozzon létre, akár az oktatási intézmények keretén belül működő gazdasági termelő egységek jövedelméből. Hétvégi iskolák esetében a fő hangsúly a jó megszervezett közadakozásra esik: amennyiben a református egyház tagjai fejenként csupán öt kopijkát áldoznának erre a célra, máris tíz hétvégi iskola fenntartása válna lehetővé (a tanár havi 40 hrivnyák kitevő fizetésével számolva).

7. *A helyi magyar felekezetekkel és érdekvédelmi szervezetekkel való együttműködés.* Meg kell találni és kidolgozni a szolgálat közös pontjait, amelyek alapján kölcsönös érdeksérelem nélkül lehet egymással és egymás mellett tevékenykedni. Számításba jöhetnek közös rendezvények, rendszeres egyeztetések a felekezetek, a civil szervezetek között, közös sajtókiadványok stb. Példáértékű ebben a vonatkozásban a Nagybakosi Református és Római Katolikus Hétvégi Magyar Iskola, amelynek létrehozója és fenntartója a két egyház. Megvalósíthatónak tűnik a református – római katolikus – görög katolikus egyházkerületi tanügyi bizottság létrehozása, amelyben képviseltetnék magukat érdekvédelmi szervezeteink is.

8. *Az értelmiség integrálása az egyházhoz.* Kárpátalja magyar iskoláiban 1971 tanár nevel és oktat; ha meg-

nyerjük őket ügyünknek – csatát nyerünk. Az ideális az lenne, ha a legkisebb magyarok is lakta településen lenne lelkész és egyházi iskola. A hosszú évek sérelmeit el lehet, el kell felejtetni, s e célból mi, hívő emberek tegyük meg az első lépést. Lelkészeink legyenek gyakori vendégek az iskolákban, lelkész-tanár találkozók rendszeresen beszéljék meg a fölmerülő problémákat. Szükség van csendesnapokra, szakmai konferenciákra is. Fiatal lelkészeink megtanulták a számítógépek kezelését, ennél fogva segíthetik a tantestületet, a gyerekeket a számítástechnikai ismeretek elsajátításában. A tanárihiánnyal küszködő iskolákban egyéb tantárgyak oktatásában is számításba jöhetnek.

A kisebbségben élő magyarságnak csak akkor van igazán esélye a létért vívott küzdelemben, ha jobb orvosokat, megbízhatóbb szakembereket, tisztességesebb kereskedőket, felelős hozzáállású tanárokat, önfeláldozó lelkészeket képez saját soraiból, olyanokat, akik az államnyelv mellett világnyelveket is elsajátítanak. Jövőnk az összefogástól függ, amire a közelmúlt árvize idején szép példa volt Bótrágy település megmentése. Hasonló összefogásra van szükség iskoláink ügyében is. Embert, közösséget próbára tevő feladat ez, ám tudjuk: az Úr az ittmaradás, ittmunkálkodás feladatát bízta ránk, szülőföldünkön őrizve meg anyanyelvünket, s általa magyarságunkat. A kitartó munkához Habakuk próféta üzenete ad erőt: „Őrbelyemre állok és vigyázok, hogy lássam, mit szól hozzám, és mit feleljek én panaszom dolgaiban.” (Hab 2,1)

Tengerparti emlék sáskával, 1959

A Protestáns Tanügyi Szemle

(előadás az ORTE centenáriumi ünnepségén)

Győri L. János

Az első magyar protestáns pedagógiai szakfolyóiratot, a *Protestáns Tanügyi Szemlét* az Országos Református Tanáregyesület és az Evangélikus Tanáregyesület közösen jelentette meg 1927 januárja és 1944 szeptembere között. Az előző évtizedekben az ún. egyháztársadalmi hetilapok és folyóiratok, mint például a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, a *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*, a *Református Egyház és Iskola*, a *Protestáns Népiszkolai Lap* vagy a *Református Néptanítók Lapja*, rendszeresen közöltek iskolai híreket, sőt olykor pedagógiai tárgyú szaktanulmányokat is¹. Számos hasonló tárgyú írás jelent meg az egyes iskolák évente megjelenő értesítőiben és a 20. század legjelentősebb protestáns szellemi orgánumban, a *Protestáns Szemle* című folyóiratban is. E kiadványok közül önálló pedagógiai profilt helyzeténél fogva azonban csak a *Protestáns Tanügyi Szemle* tudott kialakítani.

A folyóirat 18 esztendőn át évente 10 alkalommal jelent meg (a két nyári hónapban szünetelt), az 1940-es évek elejéig évente mintegy 400, a háborús években viszont a központi papírkorlátozás miatt már csak kb. 200 oldal terjedelemben. A ránk maradt 187 szám együttes terjedelme tehát összesen mintegy 7 ezer oldalt tesz ki. A lap kiadói a szerkesztőbizottság összeállításánál mindvégig kényesen ügyeltek a felekezeti egyensúlyra. A szerkesztő-

ség élén mindig egy-egy kiemelkedő református és evangélikus pedagógiai szakember állt, többnyire gyakorló pedagógus. Így az induláskor a református Borsos Gábor volt a főszerkesztő és az evangélikus Szelényi Ödön a felelős szerkesztő. 1931 júniusától még az év nyarán bekövetkezett haláláig Szelényi lett a főszerkesztő, a lap társszerkesztője pedig a református Soós Béla. Szelényi halála után Soós lett a folyóirat felelős szerkesztője, társszerkesztője pedig az evangélikus Böhm Dezső. 1934-től már Böhm a főszerkesztő, a felelős szerkesztő pedig egészen a lap megszűnéséig Dr. Kun Sándor debreceni igazgató. A főszerkesztői feladatokat 1935-től az evangélikus Dr. Bánkúti Dezső látta el. A szerkesztőbizottság további tagjai között többek közt olyan kiváló protestáns tanárokat találunk, mint S. Szabó József, Dr. Bessenyei Lajos, Papp Ferenc (egy ideig az ORTE elnöke) vagy Jékely (Áprily) Lajos.

A *Protestáns Tanügyi Szemle* kiadása az egyesületnek évente kb. 3 ezer pengőjébe került. Ez az összeg az eladott példányok árából általában nem folyt be. A lap furcsa módon csupán hanyatló korszakában, azaz a második világháború éveiben volt nyereséges, részben a terjedelem csökkenése, részben a területi visszacsatolások révén megnövekedett előfizetői létszám miatt. A hiányt a kiadó kezdetben a diákoktól szedett 50 filléres járulékból kívánta fedezni,

ez azonban nehézkesen működött, s helyére hamarosan az egyes iskolák évi 50-100 pengős adománya lépett. Rövid ideig a *Tiszántúli Sajtóalap* is támogatta a folyóirat megjelenését. A *Protestáns Tanügyi Szemle* 1931-ig *Mezőúton*, majd ezt követően az egyesület székhelyén, *Debrecenben* jelent meg.²

Amint az első szerkesztői bekezdésből kiderül, a *Protestáns Tanügyi Szemle* a Trianon utáni nemzeti útkeresés és az egyházi megújulás ez idő tájt erősödőben lévő közös protestáns igénye hívta életre. A kiadvány célját ugyanez a bekezdés az alábbi három pontban jelöli meg:

1. Meg kell szervezni a református és evangélikus tanárságot külön-külön a maguk különleges feladatainak végzésére; meg kell alkotni a két testület egységes frontját, a közös nagy ideálok egyesült erővel szolgálására.

2. Össze kell forrasztani a protestáns templom és a protestáns iskola munkáját s munkáit olyan elválhatatlan testvéri harmóniába, aminőben voltak a reformáció dadalmas időszakában.

3. Az újabb protestáns tanárnevelés képzésére, nevelésére, különös nagy, az eddiginél sokkalta nagyobb gondot kell fordítani.³

Látható tehát, hogy a *Protestáns Tanügyi Szemle* profilját kezdetben elsősorban a protestáns identitás iskolán belüli megújulásának szándéka formálta.

¹ E lapok repertóriumára még nem készült el, így pontos profiljukat csak sejtjük; a rájuk vonatkozó fontosabb adatokat közli: Zoványi Jenő, *Magyar protestáns egyháztörténeti lexikon*, 3. jav. és bőv. kiadás, Szerk. Ladányi Sándor, Bp., 1977.

² A lap gazdasági, pénzügyi hátteréhez lásd: Szabadi István, *Az Országos Református Tanáregyesület (ORTE) története 1902-2002*, Debrecen, 2002, 62-63.

³ *Protestáns Tanügyi Szemle* (a továbbiakban: PTSz), 1927, 1.

Az útkeresés kezdeti éveit követően a folyóirat az 1930-as években élte fénykorát. Ekkor vált országosan is számon tartott, elismert szakfolyóirattá, amelybe dolgozni kiváltságnak számított. Olyan kiváló szerzők neve fémjelzi ezt az évtizedet, mint Harsányi István, Szathmáry Lajos, Imre Sándor, Kerecsényi Dezső, Budai Gergely, Kardos Albert, Csűrös Ferenc, Gulyás József vagy Fehér Gábor. A Protestáns Tanügyi Szemle ebben az időszakban élénken reagált minden lényeges országos és egyházi tanügyi kérdésre. Önálló cikksorozatot szentelt az 1934-es új tanterv kérdésének, s annak bevezetése után a következő években folyamatosan ismertetette a megjelenő protestáns tankönyveket.⁴ Az évtized második felében egyre inkább oktatásmódszertani és a tanártársadalmat érintő szociálpolitikai kérdések kerültek érdeklődésének középpontjába. A lapban 1927 és 1940 között megjelentetett módszertani tanulmányokból az ORTE *A középiskolai tantárgyak módszeres tanítása* címmel önálló kötetet jelentetett meg, amelyben gyakorlatilag minden középiskolai tantárgy szakmódszertani kérdései terítékre kerülnek.⁵ A magyar irodalmi fejezetet Kerecsényi Dezső neves irodalomtörténész írta, a latin és görög nyelv szakmódszertanáról Dr. Bessenyei Lajos értekezett, a bölcsészet (azaz filozófia) tanításáról Dr. Törös László, a mennyiségtanról Dr. Vekerdy

Béla, a francia nyelv módszertanáról pedig az a Hettesheimer Ernő. Ezenkívül szó esik még e kötetben további idegen nyelvek mellett a gazdasági és társadalmi ismeretekről, a rajzról, a testnevelésről, a gyorsírásról, az énekről és a kézimunkáról. Ebben a kiadványban megtalálható a Protestáns Tanügyi Szemle hasábjain 1927-1940 között megjelent pedagógiai cikkek címjegyzéke is. Tekintettel arra, hogy a folyóirat repertóriumra mind ez ideig nem készült el, ez a kiadvány forrásértékűnek tekinthető.

Az 1930-as, 40-es évek fordulóján komoly teret szentelt a lap a munkaiskola, a kitűnőek iskolája⁶ és a falusi tehetséggondozás kérdésének. Az utóbbiról többek közt maga Harsányi István, a mozgalom egyik meghatározó alakja jelentet meg alapos elemzést (*Református gimnáziumaink feladatai a tehetséggondozás terén*).⁷

A Szemle utolsó évfolyamaiban érthető módon a történelemoktatás előtt álló kihívások⁸, a háború és az erkölcs⁹, illetve a háború és a nevelés kapcsolatának kérdése¹⁰ foglalkoztatja a cikkírókat.

A Protestáns Tanügyi Szemle bekapcsolódott a két világháború közötti országos nagy pedagógiai vitákba is. Makkai Sándor *Magyar fa sorsa* című könyvének megjelenése után elsőként foglalt állást az Ady-tanítás kérdésével kapcsolatban.¹¹ Hatékonyan vett részt a lap

az iskolai önképzőkörök válságáról szóló vitában is (Dr. Péter Zoltán: *Az önképzőkör hanyatlása*).¹²

A Protestáns Tanügyi Szemle belső szerkezete fennállásának 18 esztendeje alatt csak árnyalataiban változott. Az első években még mutat a folyóirat profilja némi rokonságot a fentebb felsorolt egyháztársadalmi lapok szellemiségével, azaz iskolai és pedagógiai tárgyú írások mellett egyes egyházi híreket is közöl, az 1930-as évek elejétől azonban egy klasszikus értelemben vett pedagógiai szakfolyóirat áll előtűnk. Az egyes számok terjedelmi kereteit nagyjából a pedagógiai szaktanulmányok teszik ki, gyakran sorozatszerű rendben; külön rovat foglalkozik emellett egyesületi hírekkel, könyvismertetésekkel. Becses rovata e lapnak a *Hazai és külföldi irodalom*, valamint a *Belföldi és Külföldi lapszemle*. Ez utóbbi adott európai távlatokat a folyóiratnak, hiszen rendszeresen olyan nemzetközi pedagógiai fejleményekről is tájékoztatta a hazai protestáns tanártársadalmat, amelyekről az más forrásból nemigen informálódhatott volna. Vegyük szemügyre e tekintetben a folyóirat egyetlen évfolyamát! 1931-ben többek közt az alábbi kiadványokról közölt ismertetést a lap: Bajcsy-Zsilinszky Endre: *Nemzeti radikalizmus*; Illyés Endre: *A magyar református földművelő nép lelki élete, különös tekintettel vallásos világára*; Kiss Tihamér László: *Az elemi isko-*

⁴ A PTSz 1935. évi számaiban több tucat írás foglalkozik e kérdéssel.

⁵ A kötetet bevezetéssel ellátta Vitéz dr. Bessenyei Lajos, Debrecen, 1940.

⁶ Bessenyei Lajos, *Kitűnőek iskolája*, PTSz 1940, 266-270.

⁷ PTSz, 1940, 69-74. Lásd még a tehetségmentés kérdéséhez: Gulyás József, *A lelkészek és tanítók szerepe a tehetséggondozás terén*, PTSz 1942, 169-173.

⁸ Vitéz Szabó Lajos, *Kultúránk válsága és a történelemoktatás*, PTSz, 1941, 234-249.

⁹ Nagy Sándor, *Háború és Krisztus*, PTSz, 1944, 1-5.

¹⁰ Dr. Harsányi István, *Háborús ifjúságunk és a korszerű nevelői magatartás*, PTSz, 1943, 270-277.

¹¹ Zsigmond Ferenc, *Ady Endre. Születésének ötvenedik évfordulójára*, PTSz, 1927, 197-206. és Mohr Győző, *Ady Endre két irodalmi óra keretében*, PTSz 1931, 362-267.

¹² PTSz, 1936, 110-117.

lák államosításáról és általában a protestáns elemi iskolák sorsáról Franciaországban; Ecsedi István: *A rézmetszés művészete a debreceni református kollégiumban*; Nagy Jenő: *Madárhatárok*; Baktay Ervin: *A világ tetején*; Révész Imre: *Egyháztörténelem*; Imre Sándor: *Egyetemi nevelés*; Böhm Károly *Önéletrajza*; Montessori Mária: *Módszerem kézikönyve*; Kiss József: *Montessori Mária nevelési rendszere*; Új angol szótár; Tankó Béla: *Kant és elődei*; Viktor János: *Térj magadhoz drága Sion*; Spranger Eduard: *Az ifjúkor lélektana* stb. Ugyanennek az évfolyamnak a külföldi lapszemle rovatában olvashatunk Rudolf Steiner pedagógiájáról; Elsa Hildebrandtnak a nemek közös neveléséről vallott nézeteiről; az osztrák gyermekbarát mozgalomról, amely a munkás fiatalok felemelését tűzte zászlajára; Eberhard egyik írása nyomán az ökumenikus gondolat szerepéről a vallásoktatásban; a mélylélektan felismerésének pedagógiai alkalmazásáról és Piaget-nak a gyermeki szolidaritásról megfogalmazott nézeteiről. A címek és témák pusztán felsorolása is sejteti, milyen tág tekintést nyújtott e lap olvasóinak.

Végül az állandó rovatok sorában említést kell tennünk még a rendszeresen közölt nekrológokról. Az imént érintett 1931-es évfolyamban 25 nekrológ található. Ezek a

rövid méltatások a magyar s ezen belül a hazai protestáns iskola- és pedagógiatörténet pótolhatatlan forrásai.

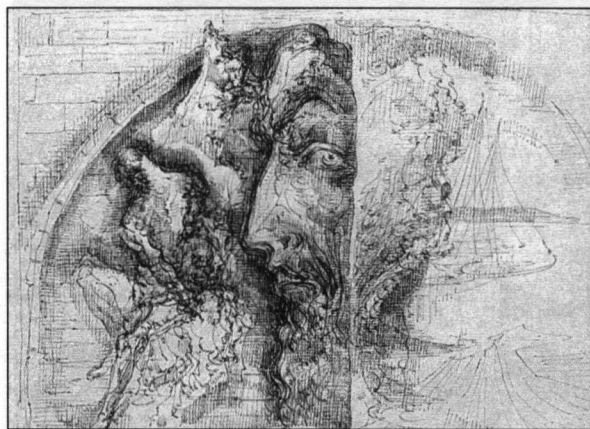
Érdekességként említést érdemel még, hogy a Protestáns Tanügyi Szemle annak idején előfizetői körében reklámhordozó szerepet is betöltött. A lap ránk maradt példányait lapozgatva, feltűnő a csatolt mellékletek nagy száma. A *Debreceni Kollégiumi Nagykönyvtár* duplumtárában őrzött, annak idején postázatlan s azóta elfekvő példányok alapján pontosan rekonstruálható a folyóirat ilyen irányú szerepe. A lap saját mellékleteként népszerűsítette az ORTE közgyűléseit, egyéb rendezvényeit, s képes prospektusokon az egyesület balatonszárszói és borszéki üdülőjét. Átvett reklámanyagként a postázáskor csatolták a laphoz a könyvnapra hirdetéseket, az *Erdélyi Szépművészeti Céh* kiadványait és a legkülönbözőbb közérdekű egyházi kiadványokat népszerűsítő könyvismertetőket, például a *Vízszolyi Biblia* megjelenésének 350. évfordulójára megjelent *Károlyi-emlékkönyv* prospektusát. Azt azonban, hogy a *Szentkirályszabadjai Pósa* István ny. főjegyző hegyaljai szőlősgazda tokaji szamorodni borát népszerűsítő lapocska hogyan került a lap 1930. évi karácsonyi számának példányába, azt bizony csak találgatni lehet.

A sajtó mai szóhasználatával élve, úgy tűnik, hogy az ORTE-hoz közel állók olykor a folyóirat szakmai profiljába végképp nem illeszkedő anyagok elhelyezésére is lehetőséget kaptak.

Mint minden sajtótermékben, úgy természetesen a Tanügyi Szemlében is találhat a

kései olvasó némi kivetnivalót. Az egyesületi elkötelezettségből következően tagadhatatlanul némi szellemi zártság is jellemezte a lapot, hiszen többnyire mégiscsak egyesületi tagok publikálhattak benne, arról nem is beszélve, hogy mivel mind az egyesület székhelye, mind a lap szerkesztősége Debrecenben volt, a cikkek szerzői között is aránytalanul nagy számban láthatunk debreceni tanárokat, s ez a tény menthetetlenül magában hordozta a partikularizmus veszélyét. A folyóirat szellemisége így nem mindig tükrözi a korabeli magyar protestantizmus sokszínűségét. Ma már kissé porosnak tűnő konzervatív ízlése hol megmosolyogtatja, hol meghökkenti a mai olvasót. Némi csalódást okozott például e sorok írójának, hogy a két világháború közötti időszak egyetlen hazai protestáns pedagógiai lapja semmilyen szinten nem vett tudomást a korszak legjelentősebb hazai alternatív pedagógiai kezdeményezéséről, Karácsony Sándor pedagógiai munkásságáról, akinek pedig debreceni kötődései nyilvánvalóak, hiszen a Kollégium diákja volt, s egykori iskolájáról mindig elismerően nyilatkozott, s évtizedekkel később e városban lett egyetemi tanár.

Rövid áttekintésünk végén az imént megfogalmazott kritikai észrevételeink ellenére összegzésként azt mondhatjuk, hogy az Országos Református Tanáregyesület 100 éves történetének igen fontos és tanulságos fejezete a Protestáns Tanügyi Szemle 18 esztendeje. A háború előtt is működő egyházi iskoláink tanári könyvtáraiban bizonyára még megvannak régi példányai, de nagy közgyűjteményeinkben mindenképpen elérhetők, s a protestáns pedagógiai gondolkodás múltja iránt érdeklődő pedagógus ma is haszonnal forgathatja őket.

Hésziodosz, 1956

Száz éve alakult az Országos Református Tanáregyesület – Centenárium ünnepségek Debrecenben 2002. szeptember 27-29. között –

Győri L. János

„...én választottalak titeket, hogy gyümölcsöt teremjete” (Ján 15,16). Ez az Ige olvasható mottóként azon a szép meghívón, amely az *Országos Református Tanáregyesület* debreceni centenáriumi ünnepségeire invitálta az egyesület tagjait és más érdeklődőket, s a rendezvényen résztvevők valóban megtapasztalhatták, hogy az ORTE Isten kegyelméből ma is gyümölcstermő közössége a magyar református iskolaügynek.

A jubileumi ülés előestéjén, szeptember 27-én este a Kollégiumi Esték keretében Tőkész László történész (ELTE) *Egyház – iskola – értelmiség* címmel tartott nyilvános előadást a Debreceni Kollégium Dísztermében. A közel 300 fős hallgatóság előtt az előadó hangsúlyozta, hogy az európai, s ezen belül a magyar oktatásügy keresztyén történelmi gyökerekből táplálkozik, s ez sajátos küldetéssel ruhazza föl a mai egyházi iskolákat is. A reformáció megteremtette a hit és a tudás sajátos egyensúlyát, ami a felvilágosodással felborult, s ettől kezdve a két dolog szembe került egymással. Tőkész László felhívta a figyelmet arra, hogy a modern tudomány evolucionista álláspontja ma már számos nem hívő tudós véleménye szerint is tarthatatlanná vált. Fordulat előtt áll tehát a világ, s az új értékrend kialakításában a keresztyén nevelésnek a jövőben meghatározó szerepe lehet. Erre a célra azonban a forgalomban lévő társadalmtudományi tankönyvek többnyire alkalmatlanok, időszerű tehát ökumenikus szellemben saját tankönyveket készíteni az egyházi iskolák számára. Sürgető feladatként nevezte meg

az előadó a megfelelő református tanárutánpótlás biztosítását is.

A másnap délelőtti dísztermi emlékülést dr. Bölcskei Gusztáv püspök áhítata után dr. Horkay György, az egyesület elnöke nyitotta meg. Emlékeztetett arra, hogy az ORTE 1902. április 2-án ugyanebben a teremben alakult meg, s az egyesület 1950-ben, politikai nyomásra, saját feloszlását is a szomszédos Kistanácssteremben mondta ki, sőt az 1991-es újjáalakulás is a közeli gimnáziumi épületben történt meg. A kezdeti 36-os taglétszám bő tíz esztendő alatt mára közel 400-ra emelkedett, s ez egyúttal jelzi a református iskolaügynek az elmúlt években bekövetkezett térnyerését. Megnyitó beszédében az elnök hangsúlyozta, hogy a református oktatás és nevelés kulcsszereplője ma is a szakmailag jól felkészült s a protestáns szellemiség iránt elkötelezett tanár, s ez teremti meg a Tanáregyesületnek, mint a református tanártársadalom érdekképviselői szervének a létalapját.

Az elnöki megnyitó után a jubiláló egyesületet elsőként az *Oktatási Minisztérium* képviselőjében Farkas István piarista szerzetes-tanár köszöntötte. Ezt követően Kósa Lajos, Debrecen város polgármestere szólt az egybegyűltekhöz, hangsúlyozva, hogy Debrecen a hazai protestantizmus történetében betöltött szerepe predestinálja arra, hogy a Református Tanáregyesületnek méltó székhelye s az egész hazai református oktatásügynek újból kiemelkedő szellemi bástyája lehessen. Kósa Lajos úgy vélekedett, hogy világnézeti szempontból semleges oktatás nem lehetséges, s arra biztatta a református tanártársadalom jelenlévő képviselőit, hogy vállalják fel tudatosan a rájuk bízott protestáns szellemi örökséget s munkájukkal járuljanak hozzá hatékonyabban egy önálló arcualattal rendelkező ifjú magyar nemzedék neveléséhez.

A *Protestáns Nevelők Nemzetközi Szervezete* (Internationaler Verband Evangelischer Erzieher) nevében először L'uba Slabonova alelnök asszony

Papp Kornél, Horkay György, Korsós Bálint

(Szlovákia), majd Eckhart Marggraf titkár (Németország) köszöntötte a jubiláló egyesületet, mint szervezetük legrégebbi alapítású tagját. Marggraff úr hangsúlyozta, hogy egyelőre vitatott kérdés, milyen szerep jut majd a vallásoknak az egységesülő Európában. Mint kifejtette, az erősen szekularizált modern európai társadalmaknak haladéktalanul meg kellene határozniuk a vallásokhoz való viszonyukat, mert enélkül egyelőre tisztázhatatlan az egyházi iskolák szerepe a jövő Európájában.

A köszöntések sorát Csete Örs, az Apáczai Közalapítvány titkára zárta, aki rövid megnyilatkozásában emlékeztetett arra, hogy az alapítvány évek óta támogatja az ORTE határon túli tevékenységét, s ezt a jövőben is folytatni kívánja.

A köszöntések után *Fejezetek az ORTE történetéből* címmel három rövid előadás hangzott el. Dr. Szabadi István levéltár-igazgató alapításától 1950-es feloszlataáig vázolta az egyesület történetét. Dr. Győri János debreceni gimnáziumi tanár az ORTE és az *Evangelikus Tanáregyesület* közös kiadásában megjelentetett *Protestáns Tanügyi Szemle (1927-1944)* című pedagógiai szakfolyóirat jelentőségét méltatta. Végül Dr. Nagy Mihály, az egyesület tiszteletbeli elnöke az ORTE elmúlt tíz esztendejére emlékezett.

A sajtótájékoztatót és az ebédet követően délután a Kollégium Oratóriumában Református identitás – református iskola címmel folytatódott a konferencia. Dr. Tónk Sándor egyetemi tanár (Kolozsvár) *A keresztény iskola a mai erdélyi oktatásban* és dr. Kiss Tihamér ny. egyetemi tanár (Debrecen) *Kálvin János genfi iskolája hatása hazánk református kollégiumai szellemére* című előadása elsősorban a református identitás történelmi di-

Pándy Szekeres Dávid (Kárpátalja); Farkas István főosztályvezető (OM); Papp Kornél Zsinati osztályvezető; Kósa Lajos polgármester; Bölcskei Gusztáv püspök

menzióit érintette. Dr. Kósa László akadémikus, egyetemi tanár (Budapest) *Református önazonosságunk* ma című érdekfeszítő előadása viszont inkább aktuális, továbbgondolásra szánt kérdéseket feszegetett: pl. református identitásunk polemikus (egyházi reprezentáció, böjt, térdepelés, halottkultusz) és alkotó, építő elemeinek (szabadelvűség, anyanyelvi kultúra, sorskérdések iránti fogékonyság, szociális érzékenység, hivatásetika) kérdése, vagy a történelmileg folyton változó református kulturális kánon (értérendszer) kérdése. A „hit hősei”-ről szólva Kósa László hangsúlyozta, hogy a kommunizmus magyar református áldozatai még mindig nem kapják meg az őket illető megbecsülést. Befejezésül kiemelte az „emlékezet helyei” számbavételének fontosságát. Mint elmondta, ez a tág fogalom az egyén és a történelem sajátos kapcsolatát jelenti: nemcsak tényleges helyszíneket, hanem személyeket, sőt gondolkodásmódokat is.

A délután hátralévő részében előbb Papp Kornél zsinati osztályvezető (Budapest) a református közoktatás rendszerváltás utáni alakulását mutatta be rendkívül szemléletesen, a legfrissebb adatok tükrében. Majd

dr. Végh László, tudományos főmunkatárs (Debrecen) előadása zárta az előadók sorát, aki *Mit tanuljunk, mit tanítsunk a XXI. század kihívásaira válaszol?* címmel gyűjtötte csokorba megszívlelendő tanácsait a református iskolák számára. Hangsúlyozta, hogy a XXI. század első fele minden jel szerint az emberiség történetének egyik súlyos válságkorszaka lesz, mivel az ember felelőtlenül pusztítja természeti környezetét. Ebben a helyzetben úgy kell nevelni a diákokat, hogy az ember szó görög jelentésének (*antroposz*) megfelelően felfelé tekintő, jövőbe néző, célt kereső lények maradhassanak, mert csak ezáltal biztosítható az emberiség túlélése. Végh László nyilvánvalóvá tette, hogy ebben a történelmi helyzetben nem elég pusztán okosnak lenni, hanem kellő bölcsességre is szükség van. S mivel ez utóbbi a vallásos gondolkodásnak is lényeges velejárója, így az egyházi iskola felelőssége a jövőben várhatóan fölértékelődik.

Este a Kollégiumi Kántus énekében gyönyörködhetnek a konferencia résztvevői. A kórus közelgő koreai turnéjának műsorából nyújtott ízelítőt, Berkesi Sándor Liszt-díjas karnagy vezényletével. Végül a

napot a Díszteremben rendezett fogadás koronázta meg, ahol a feszes program után a vendégeknek végre lehetőségük nyílt a személyes eszmecserére, ismerkedésre is.

A szombati nap folyamán az érdeklődők megtekinthették a Kollégium I. emeleti folyosóján kialakított kamara-kiállítást is, amely korabeli dokumentumok segítségével mutatta be az ORTE és a Protestáns Tanügyi Szemle történetének néhány jellegzetes mozzanatát.

Az ORTE-konferenciát 29-én vasárnap reggel az Oratóriumban tartott hálaadó istentisztelet zárta, amelyen ifj. dr. Fekete Károly, a debreceni Hittudományi Egyetem rektora hirdette az Igét.

A centenáriumi ünnepségeket követő napokban az ORTE szakmai hetet szervezett 12 határon túlról érkezett magyar református pedagógus számára. Az erdélyi és kárpátaljai vendégek debreceni református oktatási intézményekben órákat látogattak, szakmai megbeszéléseket folytattak, ismerkedtek Debrecen és a Hortobágy

nevezetességeivel, s egy-egy napot töltöttek az árvízi helyreállítás nyomán megszépült beregi falvakban, illetve Sárospatakon és környékén. A Dóczy Gimnáziumban (az író egykori iskolájában) találkozhattak a 85. születésnapját ünneplő Szabó Magdával, s megtekinthették *Kiáltás, város* című történelmi drámájának nagy, sikerű előadását a Csokonai Színházban. A szakmai hét sikeréhez természetesen számos debreceni ORTE-tag aktív közreműködése is hozzájárult, s minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy ez volt az egyesület eddigi legsikeresebb olyan programja, amely a határainkon túli református tanárok szakmai továbbképzését szolgálta.

Az ORTE a centenárium alkalmából – pályázati úton – megíratta és megjelentette az egyesület történetét. Szabadi István munkája (*Az Országos Református Tanáregyesület (ORTE) története 1902 – 2002*, Debrecen, 2002.) öt fejezetet szentel a Tanáregyesület tényleges történetének. Az első az 1902-es megalakulás hátterét és előzményeit ismerteti, a második az egye-

sület külső történetét vázolja fel (megalakulás, alapszabály, eredmények, közgyűlések helye és ideje, tisztségviselők), a következő fejezet az ORTE és a református nevelés kapcsolatát elemzi, a negyedikben az egyesület gazdálkodásáról esik szó, majd végül az ötödik fejezet az 1991-ben újjáalakult ORTE tevékenységét mutatja be vázlatosan. A könyv hatodik, záró fejezete rendkívül izgalmas, az egyesület történetéhez kapcsolódó forrásgyűjteményt közöl, benne több eddig publikálatlan dokumentummal.

Az ORTE méltóságteljes, szépen szervezett, a vendégeknek nagyvonalú ellátást biztosító centenáriumi ünnepsége, az emlékezetes szakmai hét és az évfordulóra megjelentetett ORTE-történet reménységünk szerint komoly ösztönzést adhat az egyesület további munkájának. A szóbeli visszajelzéseken túl a rendezvény előtt és közben beérkező belépési nyilatkozatok nagy száma is jelzi, hogy a református tanártársadalom egyre nagyobb hányada ismeri föl, érdemes ORTE-tagnak lenni.

Főhajtás Csomasz Tóth Kálmán születésének 100. évfordulója alkalmával

Göncz Sándor

Kedves Testvérek! Kedves Vendégek!

Rembrand: Éjjeli őrárat c. festményének van, lehet néhány idevonatkozó tanulsága:

1) *A sötét nagy háttér*

a) mert éjszaka van

b) mert a részletek nem fontosak, csak jelzés és tájékoztató jellegűek

2) *Rátereli a tekintetünket a világos alakra*

3) *Ilyen sötét háttér esetében minden gesztusnak különös jelentősége, minden mozdulatnak külön súlya van*

4) Rembrandt – rendhagyó módon – azért festette meg a *sötétséget, hogy a „világosat” nézd*

Hogy lényegretörően lásd meg!

Ki alkot, mit, milyen eszközökkel, s milyen körülmények között?

Szoboravatók és emléktáblák leleplezése alkalmával tartott ünnepi beszédek természetrajza szerint ilyenkor lexikális és szakmai adatok felsorolásán túl, melyből a jelenlevők már jó előre felkészülhettek, konyhakészen szoktunk kapni habkönnyű gondolatokat, esetleg nagyritkán, egy újabb babérlevelet tudunk annak koszorújához, akiről megemlékezünk.

Nos, ebben a tekintetben én rendhagyó szeretnék lenni, amikor Csomasz Tóth Kálmánra emléke-

zünk. Mert igen csak rendhagyó volt az a század, amelyben élt.

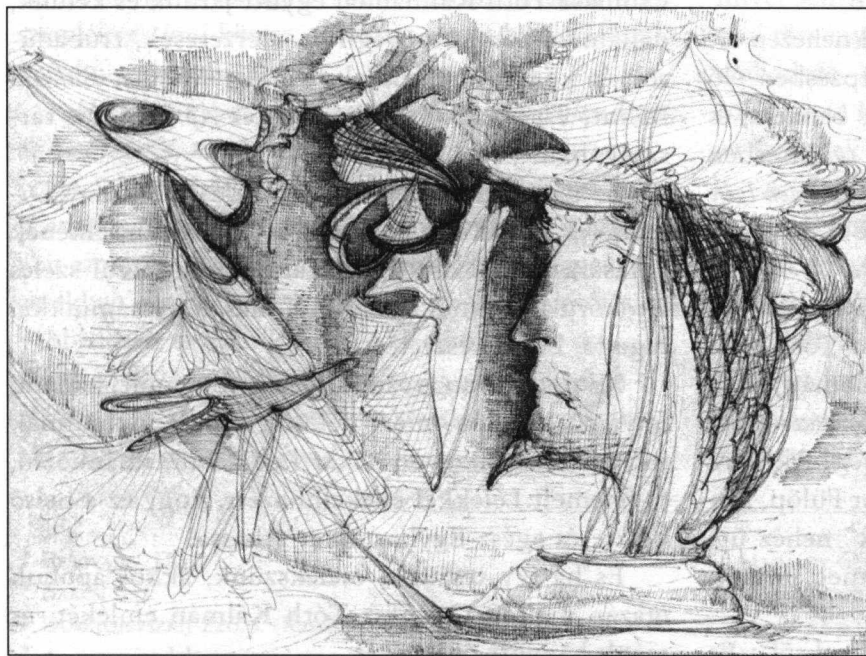
1902-ben született. Ifjúvá akkor érik, amikor a nemzet, a trianoni döntés miatt sokkos állapotban van. Tanul, eszmél és alkot Klebelsberg Kúnó és Hóman Bálint alatt; nevel, tanít, és egy országot próbál emelkedett lélekkel való éneklésre bírni, Rákosi Mátyás lélekölő sötétsége és Kádár János velőig ható szürkesége alatt.

Tudósként értéket teremt egy értéktelen világban, s mint hallatlan türelemmel és kitartással megáldott ékszerész, koronát rakott tele csiszolt gyémántokkal egy trónfosztó világban, és a sorsa is hasonlóan alakult, mint az ékszerészé. A koronát még néha meg-megcsodáljuk, de az ékszerész nevét hajlamosak vagyunk könnyen elfelejteni.

Alig, hogy megszületett Református Egyházunk „új” (1948-as) énekeskönyve, máris látnia kellett, hogy kántor tanítóitól, ének vezéreitől, iskoláitól és gyermekeitől megfosztott egyházunk gyülekezeteinek tagjai, az ország újjáépítésében, az öt éves tervek, sztahanovista teljesítmények hétköznapijainak terhével, esténként tonnás súlyként zuhannak az ágyba, a hallgatásba, és éjjelente lelkünk kakasülőinek felső rúdjaiban, mint borzas kottafej, ott gubbasztott a lelkiismeret, nem hagyva nyugodt álmot, szinte senkinek.

Látta, hogyan alakultak át, templomaink belső terei. Hogyan kerültek az elnyűtt harmóniumok a mőzespád, és az úrasztala közé, amelyen a hétköznapiakban az Egyházat „karbantartó” lekipásztorok palástosan, groteszkül pedálozva próbáltak kicsikarni a hangszerből, és a gyülekezetből néhány zsoltárdallamot, mielőtt a szószékre léptek volna, miközben az orgonák, a templomi egerek tömegszállásaként árválkodtak, a kiürült karzatok közepén, és sípjakkal, mint néma páncélos vitézekkel álltak őrt, az elmúlt idők emlékei felett.

Tanúja lehetett egy egyházi és társadalmi ébredési kísérletnek. Egy

Kalósfaj tengeri tájjal, 1959

korszaknak, amelyben Egyházunkat egyháztársadalmától, gyülekezeti tagjainkat lételemüktől, a földtől, fosztották meg.

Tanúja lehetett nagy pálfordulásoknak, mi több, „csúcsforgalomban” láthatta a damaszkuszi utat, melynek nyüzsgéséhez a „zengedező menyeyei kar”-ok helyett „munkásör dalárdák” szolgáltatták a zenei betéteket.

Eközben az elhallgattatott gyülekezeti generáció mellé egy „elhallgató”, majd egy énekelni meg sem kísérő generáció nőtt fel.

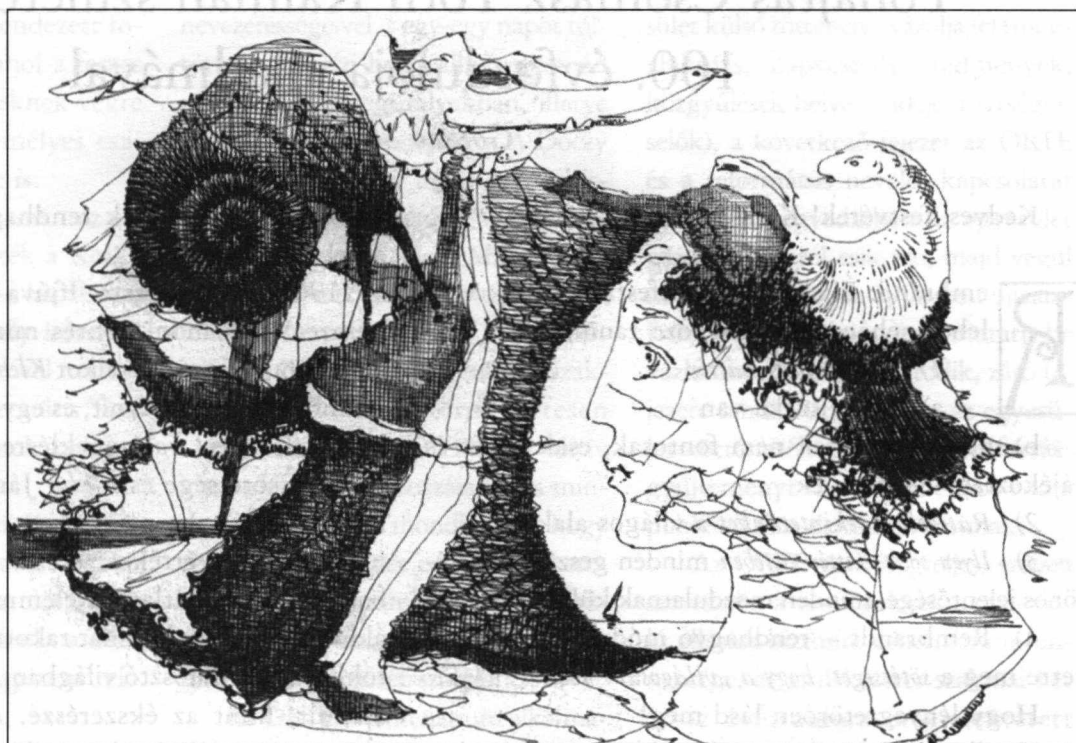
Csomasz Tóth Kálmán tiszteletes, a lelkész, amikor Egyházunk, a szolgálat teológiáját hirdette, ő „fogást” keresett rajtunk: nem csak zenei és egyéb műveltség híjával kezei alá kerülő diákjain, hanem egész Anyaszentegyházán. Isten dicséretére szólított fel bennünket.

Nem volt ez más, mint egy népet és lelket Istenhez emelni kívánó bátor, prófétai szó.

Alkotásának jelentős része végtelenül nehezen értekelhető, mert a lelkész- és kántorképzésben élő beavatkozás történt, melynek eredménye bennem, és bennünk érhető csak tetten. Ebben a tekintetben mélységesen kálvinista volt, aki azt mondta: „Isten Igéje nem azért van, hogy bennünket bőbeszédűekké és csacsogóká tegyen, hanem, hogy átformálja az életünket”.

Ebben az időben születik meg a „Dicsérjétek az URat...” című könyv, melyben Csomasz Tóth Kálmánt nem csak, mint a himnológia tudományának kiváló művelőjét, hanem mint ismeretterjesztő, tudós, tanító lelkipásztort ismerhetjük meg. Aki Ura szavának engedelmeskedve, mint egykor Fülöp, „járult” Egyházunknak a „mozgalmi idők” nehéz útjain zötykölődő szekéréhez, s kérdezte meg tőlünk, hogy ...érted-e amit énekelsz?

S elkezdte nekünk magyarázni a kezdetektől... És kezdte felhívni a figyelmünket azokra a páratlan ér-

Női fej, sziklás tengerparttal, 1957

tékekre, amelyek az énekeskönyvünkben akkor már, mintegy két évtizede, a kezünkben voltak.

Fokozatosan, szinte észrevétlenül vezetett rá minket arra, hogy mi magunk ismerjük fel énekeskönyvünkön keresztül református zenei anyanyelvünk, református zenei kultúránk egyediségét, és egyben egyetemességét.

Egyszer csak azon kaptuk magunkat, hogy minden pátosz és erőlködés nélküli természetességgel, Csomasz Tóth Kálmánnal együtt járunk és kelünk, dallamszerzők és szövegírók, szerzetesek, trubadúrok és kegyes fejedelmek, Sztáray Mihály, Balassa Bálint, Tinódi Lantos Sebestyén és Áprily Lajos társaságában.

És így válik pátosz és erőlködés nélkül a „Dicsérjétek az URat...” felszólítás Isten Szentlelkének hatására - Csomasz Tóth Kálmán rendkívül széles látókörű közreműködésével - másokat magunkkal ragadó, belső késztetéssé!

Mint ahogyan érezték is, ez nem a múlt, hanem, folyamatos jelen, mert nekünk mindannyiunknak folyamatosan nagyon sokat kell tenni, imádkozni, és felemelt Lélekkel énekelni azért, hogy ez a belső késztetés egész Egyházunkat áthassa!

És ha így teszünk, cselekszünk, akkor ápoljuk igazán méltón Csomasz Tóth Kálmán emlékét, és reánk hagyott örökségét.

Csurgó 2002. szeptember 29.

Ecce Homo

– a *Bűn és bűnhődés* egyik értelmezési lehetősége

P.Tóth Tamás

Bevezetés

Mindenféleképpen szükséges, hogy értelmezési lehetőségekről beszéljünk s – különösképpen a Dosztojevszkij-regényeknél –, ne essünk abba a csapdába, hogy az értelmezésről írjunk. Sokan és sokféleképpen közelítették meg Dosztojevszkij regényeit, így a *Bűn és bűnhődés* is.

Csupán azért idézem a következő megállapításokat, hogy kitűnjék, mennyire változatosan közelítette meg a kritika Dosztojevszkijt, illetve regényeit.

„Egyesek számára ő mindenekelőtt a »megalázottak és megcsorítottak« védelmezője volt, mások számára »kegyetlen lélekbúvár«, vagy az új kereszténység prófétája, vagy az »odúlakók« felfedezője, s megint mások számára mindenekelőtt igaz ortodox, az orosz messiási eszme hírnöke.”¹

„...mások, mivel képtelenek a monumentális művet a maga egészében befogadni, részeire hasítják, hogy elférjen kicsinyke mikroszkópjuk alatt. Számukra Dosztojevszkij »csak szépíró«, »csak gondolkodó«, »csak lázadó«, vagy éppen »csak az Isten és az egyház dicsőségét hirdető teológus«.”²

A dolgozat főként magára a szépirodalmi szövegre támaszkodik, továbbgondolása során azonban meghatározóvá vált Nyikolaj BERGYAJEV Dosztojevszkij világszemlélete című kötete, valamint VATAI László Dosztojevszkij-tanulmánya.

„Ha elérsz a határig, és nem léped át, boldogtalan leszel, de ha átlépnéd, talán még boldogtalanabb lennél.”³

A *Bűn és bűnhődés* nem az egyik szereplőről szól; nem is a „főszereplőről”, hanem az Emberről. Az Emberről, akit azonban cseppet sem szokványos, vagy átlagos helyzetekben szemlélhetünk. Ez az Ember az, akiről a továbbiakban szólnunk kell. Aki elköveti az áthágást, *Überrnensch* vagy *Megváltó* akar lenni, nehezen viseli el a *Kálváriát*, a *Gecsemáné* kertben majdnem összeomlik, s aki nagyon nehezen támad fel.

„Raszkolnyikov bűnében, pontosabban az etikai korlát áthágásában (az orosz címben ugyanis *presztuplenyije* 'áthágás' szerepel) Dosztojevszkij az ember titáni lázadását, majd a büszke lélek megtörését ábrázolja, a Napoleon-eszme és a kiválasztott ember »mindent szabad« (*vszjo pozvoleno*) elvének kalandjába ágyazva.”⁴

Az etikai korlát áthágását Raszkolnyikov nem úgy követi el mint önmagáért valót, hanem elméletét, az eszmét akarja így igazolni. „Raszkolnyikov nem a világi kísértéseket veszi célba, hanem önmagát teszi próbára.”⁵ Az áthágás lényege, hogy a törvény lerombolása után, újakat állítsunk fel, s így teremtető legyünk az új kezdetnek. „...mikor azon már túlleszek, és minden újra kezdődik.”⁶ Mennyire ellentétes ez a krisztusi hozzáállással, aki nem lerombolta a törvényt, hanem betöltötte! Az áthágás nem Krisztus princípiuma, hanem az autonóm emberé.

„Ha a teremtető az autonóm ember, akkor neki a világgal szemben minden szabad.”⁷

Az önmagát teremtető erővel felruházó autonóm ember szembeszegül a világgal, s – Bergyajev fogalmával élve – az emberisten szabadságával állít fel új törvényeket. A probléma azonban akkor kerül felszínre, amikor kiderül, hogy az autonómia is egyfajta *nómia*: az önmagunktól való függés. Ez pedig semmivel sem tűnik nagyobb szabadságnak, mint az isteni törvényektől, Istentől való függésen belül megélt szabadság. (Ha egyáltalán beszélhetünk szabadságról. VATAI László megfogalmazásában „a szabadság az Istennek a tulajdona.”⁸)

A világmegváltás és az önmegváltás nem az ember feladata. Ebben csak addig hihet, amíg célja, hogy autonóm ember legyen. De az autonómia elérésének pillanatában rádöbben arra, hogy magától, saját lelkiismeretétől függ, s képtelen megbirkózni vele. Az autonómia elérésének pillanata válik lényének középpontjává, még az „időszámítás kezdetévé” is. „Akkor este óta nem volt itt, nem jött erre. ...Akkor nem így volt.”⁹

¹ BERGYAJEV 15.p.

² BAKCSI 6.p.

³ DOSZTOJEVSZKIJ 226.p. (Raszkolnyikov szavai Dunyához)

⁴ Az orosz irodalom története a kezdetektől 1940-ig [ZÖLDHELYI Zsuzsa] 163.p.

⁵ HAJNÁDY 65.p.

⁶ DOSZTOJEVSZKIJ 54.p.

⁷ VATAI 33.p.

⁸ VATAI 39.p.

⁹ DOSZTOJEVSZKIJ 171.p. (Dosztojevszkij kiemelése)

Az autonómia súlyát Raszkolnyikov nem bírja elviselni, „agyonnyomta az esemény jelentéktelensége”¹⁰. Rádöbben arra, hogy azt az utat nem tudja végigjárni, melyet célként tűzött ki maga elé. Emberistenné vált, mert Istenember módjára cselekedett. Az a szabadság azonban elviselhetetlenné vált számára, ami az autonómiával jár: az Istentől független szabadság. Ennek a szabadságnak az útjára kényszerül Raszkolnyikov.

*„A szabadság útja nehéz, szenvedésekkel teli, tragikus út. Hősiességet követel. Meghaladja egy olyan hitvány, szájalomra méltó lénynek az erejét, mint az ember.”*¹¹

Amikor Raszkolnyikov rádöbben, hogy belebukott a megváltó vállalkozásba, akkor választania kell élet és halál között. Kézenfekvőnek a halál látszik, s ez majdnem be is következik. De van esély az életre, a feltámadásra. Raszkolnyikov etikailag ítéli meg saját tettét, s ez vezet az álfeltámadáshoz. Bűnét egy jócselekedettel próbálja kiváltani, amikor Katyerina Ivanovnáknak pénzt ad. „...mást nem érzett, csak azt: hogy elborítja a teljes, a mindenható élet.”¹²

Raszkolnyikov számára a jócselekedet azonban nem lehet üdvözítő értékű, mert nem a gyilkosság a tényleges bűne, hanem az, hogy emberistenné akart válni, *teremteni* akart. Ezért a feltámadáshoz még hosszú út vezet: a szenvedés útja.

S Raszkolnyikov elindult az „összetörettetés útján”¹³.

Lassan rádöbben, hogy nem válhat teremtmény emberré. Ezt azonban még önmaga előtt sem hajlandó beismerni, mert azzal az Elvet tagadná meg. Azt az eszmét, amiből hiányzik Isten, sőt, az autonóm ember birtokolja az isteni princípiumokat. Az isteni korlát áthágása után nem pusztán az etikai vétség súlya nyomja lelkét, hanem megtagasztalja azt az érzést, amit a kálvinista teológia az Istentől való elhagyatottság érzésének nevez. Az Istentől való elhagyatottság érzésének teológiai magyarázata pedig az, hogy ez a pokol. Krisztusról szóló hitvallásainkban elhangzik, hogy megjárta a poklot. S ez azt az időt jelöli, amikor a kereszten felkiált: „Éli, éli, lámá sabaktáni!”

„...Raszkolnyikov igazi tragédiája nem az, hogy át merte hágni a törvényt, hanem az, hogy ráébredt, nem képes erre a lépésre.”¹⁴

Az átlépés pillanata az, amikor szembesül azzal, hogy nem képes elviselni tettét. Ekkor azonban még nem lehetséges a feltámadás, mert nem megfelelően értelmezi önmagát: „kényes ízlésű tetű vagyok, semmi egyéb!”¹⁵ Még akkor is így gondol magára, amikor Szonyának vallomást tesz. „Egy csapással agyonütöttem magamat akkor, úgyhogy sose támadok fel többet! Az anyókat az ördög ölte meg, nem én...”¹⁶

Miután Szonyának „meggyónta” tettét, azután értelmezheti csak önmagát.¹⁷ Szonya megoldásnak a szenvedést ajánlja Raszkolnyikovnak¹⁸; s ugyanígy Porfirij¹⁹ és Dunya²⁰ is.

Az Ember végigjárta a kálváriát. Szenvédése elkezdődött már a tett manifesztálódása után, de a feltámadás még nagyon messze volt.

Nem véletlen, hogy Raszkolnyikov törvény-áthágásának kezdete, a cikk gondolatának megszületése, és a feltámadás a regény főszövegén kívül helyezkedik el. A regény előtt születik és az epilógusban hal meg a gondolat – ezzel KIRÁLY Gyula is behatóan foglalkozik. Dosztojevszkij a két pont közötti állapotot írja le, de szükségszerűen „csatolja a feltámadást” a regényszöveghez az epilógusban. Ezért írhatja FEHÉR Ferenc, hogy „Raszkolnyikov éppúgy megtérhet (amint ezt az epilógus szerint megteszi), ahogyan nem.”²¹ Ebben azonban a nem megtérés, a feltámadás helyett a halál, a megsemmisülés záloga lenne. Raszkolnyikov nem *tehet* másképp. A feltámadás, az új élet csak úgy következhet be, ha az „eszmét összezúzza”²².

Ez az, amit Szonya sem ért meg. Ő úgy gondolja, hogy a vezeklés már elvezet a feltámadáshoz. Az etikai vétség emberi büntetése már út az új élet felé. A bűn eredetét megsejti, megérzi, de „ártatlansága” folytán nem értheti meg, hogy mi kell történjék a feltámadás érdekében. „A gyilkosság az Istentől való eltávolodást jelenti Szonya szemében, bevallása a feltámadás záloga.”²³ Szonya a pokolba vezető utat látja, de a kivezetőt nem.

Raszkolnyikov szükségszerűen nem támadhat fel, amíg az Istennel való kapcsolatát nem rendezi.

„...nem bánja meg tettét... Bűnbánat és vezeklés nélkül pedig nincs feloldás és feltámadás.”²⁴

¹⁰ BERGYAJEV 121.p.

¹¹ BERGYAJEV 239.p.

¹² DOSZTOJEVSZKIJ 187.p.

¹³ VATAI 153.p.

¹⁴ SESZTOV 149.p.

¹⁵ DOSZTOJEVSZKIJ 274.p.

¹⁶ DOSZTOJEVSZKIJ 419.p.

¹⁷ KIRÁLY 305.p.

¹⁸ DOSZTOJEVSZKIJ 419.p.

¹⁹ DOSZTOJEVSZKIJ 460.p.

²⁰ DOSZTOJEVSZKIJ 517.p.

²¹ FEHÉR 343.p.

²² BAKCSI 96.p.

²³ V.TÓTH 42.p.

²⁴ HAJNÁDY 67.p.

Még az epilógusban sem jut el egyszerre a feltámadásig. Másfél év eltelt a gyilkosság óta, de Rogyion Romanovics még mindig a „pokol útját” járja. Nem bánta meg az isteni törvény áthágását, ezért nem jöhet el húsvét hajnala, csak akkor, azon a *hajnalon*, amikor Szonya lábait átölelve leteszi a bűnét. (Érdemes megfigyelnünk, hogy a cselekmény hajnalban játszódik, és a szóhasználatban a továbbiakban is fontos szerepe van a hajnalnak.)

„... a beteg, sápadt arcokon már ott ragyogott az új jövő, az új életre támadás *hajnala*. ... Raszkolnyikov feltámadt”²⁵.

Epilógus

A rengeteg bibliai párhuzam nem véletlen. Bizonyos értelemben egyfajta Krisztus-epigonság jellemzi Raszkolnyikovot. A *Bűn és bűnbódés* története nem más, mint annak a bemutatása, (ki)ábrázolása, hogy az Ember miként *nem válhat* Megváltóvá. Az Istenember példájára – hatalma és kompetenciája alapján – az Ember nem válhat emberis-tenné. A világrend megjobbítása nem tartozhat az ember feladatkörébe. „Az ember elutasítja Isten, a halhatatlanság és a szabadság magasztos eszméit, és egy hamis, *istentelen emberszeretet*, egy hazug *részvét* keríti a hatalmába, az a vágy, hogy *Isten nélkül* rendezzen el mindent a földön.”²⁶

Raszkolnyikov útja az új élet hajnaláig, a feltámadás hajnaláig a krisztusi párhuzam utolsó mozzanata. Dosztojevszkij regénye azt az utat ragadja meg, ami a Golgotán *át* vezet a Feltámadásig. Az emberis-tenység útjára lépő Ember szükségszerűen nem képes ugyanúgy végigjárni azt az utat, amit az Istenember meg tudott tenni. Mégis ugyanazokon a lépcsőfokokon kell végighaladnia, amin Krisztus is végigment. Ahhoz, hogy ne megsemmisüljön az Istentől való elhagyatottságban, hanem új életre ébredjen, nem hagyhat ki egyetlen stációt sem.

A valóságos Isten és a valóságos ember eszményét – krisztusi voltát! – akarta Raszkolnyikov betölteni. Ebből azonban csak az emberi oldal sikerülhet; a világmegváltók sorra megbuknak, mert hiányzik belőlük az isteni lényeg. „Az igazán nagy emberek, azt hiszem, igen nagy fájdalmat hordoznak ezen a földön – tette hozzá hirtelen elmélázva, egészen más hangon.”²⁷ Raszkolnyikov ekkor kezdi megérteni, hogy mire is vállalkozott.

A szenvedés útján továbblépve eljutunk a keresztfáig. A bibliai párhuzam egyértelmű akkor, mikor Raszkolnyikov Razumihinre bízta hűgát és anyját²⁸. Szinte ugyanaz

a jelenet játszódik le, mint amikor Krisztus anyját és János apostolt egymásra bízta. Ez a pokolba vezető út kezdetének időpontja. Gecsemáné kerti jelenet, amikor Raszkolnyikov belép a rendőrségre. „Ha egyszer ki kell üríteni a poharat, nem mindegy, így-e, vagy úgy?”²⁹ Raszkolnyikov nagyon nehezen, már csak Szibériában jut el addig, hogy bele tudjon nyugodni az Isten akaratába. Elfogadja a tőle való függést, s rádöbbenjen arra, hogy ember- voltában nem dönthet a teremtés felől.

Ugyanakkor érezhetjük, hogy nem esetleges Raszkolnyikov „sorsa” (determináltsága? szabad akarata?). Ahhoz, hogy elfogadja az Isten felsőbbrendűségét – a teremtest és a „tetőséget” – meg kellett tapasztalnia az isteni korlátokat, át kellett hága azokat. Nehéz és szenvedéssel teli utat választott; összemérte erejét az Isten erejével, szabadságát az Isten szabadságával, és áthágta a korlátokat. Az Embernek bizonyosságra volt szüksége ahhoz, hogy tudatában legyen annak, mik a határai. Nem a hit útján indult el Isten felé – mint például Szonya –, hanem egy észérvekkel teli úton. Így pedig csak a *távolodás* után következhetett be az Isten felé való *közeledés*.

„A *bűn* *realitása* a *korlát*, *viszont* a *korlát* *tudatosítása* a *bűn*.”³⁰

Bibliográfia

- BERGYAJEV, Nyikolaj: *Dosztojevszkij világszemlélete* (Európa, Bp., 1993.)
- SESZTOV, Lev: *Dosztojevszkij és Nietzsche* (Európa, Bp., 1991.)
- VATAI László: *Dosztojevszkij* (Turul Szövetség Könyv- és Lapterjesztő KFT. Kiadása, Kolozsvár, é.n.)
- BAKCSI György: *Dosztojevszkij világa* (Európa, Bp., 1971.)
- HAJNÁDY Zoltán: *Az orosz regény* (Tankönyvkiadó, Bp., 1991.)
- FEHÉR Ferenc: *Az antinómiák költője* (Cserépfalvi, é.n.)
- V.TÓTH László: *Dosztojevszkij bűntípusok* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1993.)
- Az orosz irodalom története a kezdetektől 1940-ig* [ZÖLDHELYI Zsuzsa] (Nemzeti tankönyvkiadó, Bp., 1997.)
- KIRÁLY Gyula: *Dosztojevszkij és az orosz próza* (Akadémiai Kiadó, Bp., 1983.)
- A Dosztojevszkij szövegidezetek a következő kiadás lapszámaival vannak jelölve: F. M. Dosztojevszkij: *Bűn és bűnbódés* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.)
- A bibliai idézetek az 1991-es újfordítású Bibliából valók (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1991.)³¹

25 DOSZTOJEVSZKIJ 547.p.

26 BERGYAJEV 240.p.

27 DOSZTOJEVSZKIJ 264.p.

28 DOSZTOJEVSZKIJ 313.p.

29 DOSZTOJEVSZKIJ 526.p.

30 VATAI 38.p.

31

A Zsinati Ifjúsági Bizottság beszámolója

Tarr Zoltán

A Zsinati Ifjúsági Bizottság a legfiatalabb a Zsinat bizottságai közül. 1999-ben alakult a Zsinat Zs-86/1999. május 5-i határozata alapján.

Három éves fennállásunk alatt évente két-három alkalommal találkoztunk. A bizottság ülésein rendszeresen meghallgattuk a Zsinati Ifjúsági Iroda munkatársainak beszámolóit és megbeszéltük a következő hónapok tennivalóit. Az Ifjúsági Bizottság felügyelete és útmutatása alapján a Zsinati Ifjúsági Iroda folyamatosan végezte egyházunk ifjúsági munkájának feltérképezését, egyházunk ifjúsági munkájának a társadalomban való képviselését, és az ökumenikus kapcsolatok ápolását. Ez utóbbi tevékenység megtámogatására – az Ifjúsági Bizottság javaslata és jóváhagyása mellett – hozta létre egyházunk a katolikus és evangélikus egyházakkal közösen az *Ökumenikus Ifjúsági Irodát* 2000-ben.

Néhány hónappal az Ifjúsági Bizottság működésének megkezdése után nyílt arra lehetőség, hogy az *Ifjúsági és Sportminisztérium* stratégiai partnereként egy keretmegállapodást kössünk a Minisztériummal. E megállapodás keretében egyházunk országos ifjúsági munkája éves támogatásban részesül 2000 óta. E támogatást felhasználva munkánk során 2000-ben pályázatot írtunk ki. E pályázat a programok segítésén túl célul tűzte ki, hogy egyfajta áttekintő felmérést készítsen az egy-

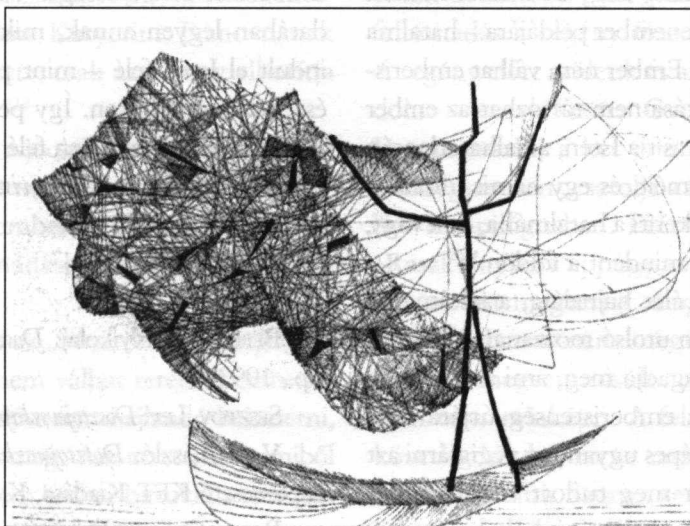
házban folyó ifjúsági munkáról. Több mint száz gyülekezeti és ifjúsági programot sikerült e pályázattal támogatni.

A 2000. esztendő további fontos megmozdulásai voltak: egyházunk a katolikus és evangélikus egyházakkal közös sátrat állított fel a *Diákszigeten*. Itt közös programokkal és foglalkozásokkal vártuk a fiatalokat. A sátorban szolgálatot végző fiatalokat teológiai, csoport-

sikert aratott, és komoly pezsdülést hozott számtalan gyülekezet és ifjúsági közösség életében. Az Ifjúsági Bizottság a program megvalósítását a jövőben is támogatja.

Az Ifjúsági és Sportminisztérium felkérésére évente készítettünk állásfoglalást a magyarországi gyermekek és fiatalok helyzetéről. A szűk határidő és a meglehetősen körvonalazatlan felkérés mellett sikerült összefogott és használható dokumentumot összeállítani.

2001-ben a Zsinati Ifjúsági Bizottság jóváhagyásával a Zsinati Ifjúsági Iroda munkatársai részt vehettek *Bad Boll*-ban (Európa legnagyobb protestáns program- és konferenciaközpontjában) megtartott magyar-német ifjúsági vezetői találkozón. Az utazás és a további kapcsolattartás célja az ifjúsági munka struktúráinak kölcsönös megvitatása, egyházunk

Hálövető, 1966

dinamikai, pszichológiai és lelkigondozói felkészítésben részesítettünk. Az eseménnyel kapcsolatban pozitív visszajelzések érkeztek a résztvevőktől, a szervezőktől és a civil szervezetektől is. Mivel a *Közös Pont* sátor páratlan lehetőség a misszióra, a Bizottság 2001-ben és 2002-ben is támogatta a *Diákszigeten* való részvételt.

A másik esemény, különös tekintettel a millenniumi esztendőre, szintén testvéregyházainkkal közös szervezésben, a *Petőfi Csarnok*-ban megrendezett *Keresztény Ifjúsági Találkozó* volt. Ezen több mint 3500 fiatal vett részt. A találkozó nagy

munkájának bemutatása, kapcsolatfelvétel, illetve az esetleges támogatások feltárása. Számos közös terv fogalmazódott meg, elsősorban a még nem létező ifjúsági vezető, illetve önkéntes munkatársképzéssel kapcsolatban.

2001-2002-ben több lépés történt a regionális és helyi kapcsolatok erősítésére, amelyet a Zsinati Ifjúsági Bizottság tagjai kiemelt fontosságúnak tartanak. A 2000 végén a Zsinati Ifjúsági Iroda kezdeményezésére a egyházunk ifjúsági munkájában dolgozók közötti kapcsolatépítés, információáramlás érdekében létrehozott Református Ifjúsági Re-

gionális Irodák tartottak 5 helyszínen ifjúsági vezetőképző napokat az Ifjúsági Bizottság határozata értelmében. A vezetőképző napokon a *Regionális Szolgáltató Irodák (RISZI)* munkatársai a helyes pályázatírásról, lelkipásztor testvéreink az ifjúságunkat érintő kérdésekről és bibliodráma vezetők az önismeretről adtak tájékoztatást az érdeklődőknek. Ezen találkozások a kapcsolatépítés mellett vezetőképzés alakmai is voltak. Az itt szerzett tapasztalatok megerősítették, hogy egyházunkban igény jelentkezik színvonalas ifjúsági vezetőképző programra. Addig is az ifjúsági vezetőknek segítségképpen az Ifjúsági Bizottság támogatásával megjelent az *Ifjúsági Vezetők Kézikönyve*, amelyet az Ifjúsági Irodák igyekeztek minden gyülekezetbe eljuttatni. A kézikönyv nagy sikerére való tekintettel a második kötet megjelenése 2002 novemberére várható.

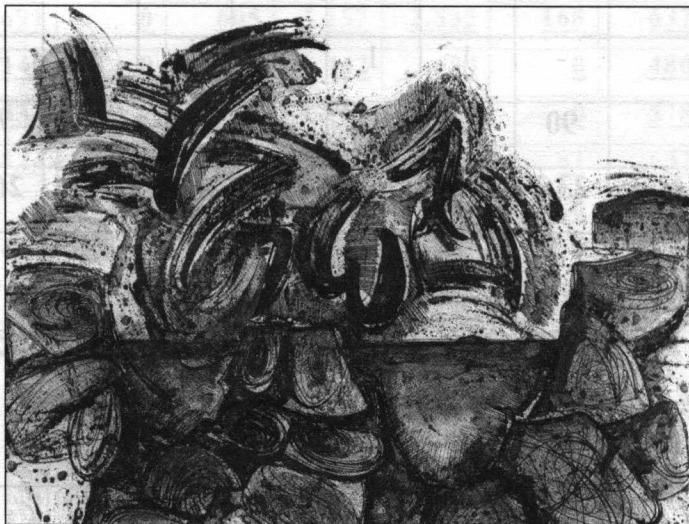
Az Ökumenikus Ifjúsági Iroda szervezésében 2001 tavaszán és őszén kereste fel a Zsinati Ifjúsági Iroda képviselője is mind a hét régiót, hogy ott az ifjúsági munkát végző állami és egyházi felelősöket egynapos találkozóra hívja össze. Ezen találkozások célja annak elősegítése volt, hogy személyes ismeretségek által a résztvevők együttműködése, munkája hatékonyabb és önállóbb legyen.

2001-ben a Diákszigeten felállított KözösPont sátor független felmérés szerint az első három leglátogatottabb sátor között volt. Ez évben sikerült megvalósítani az év közbeni kapcsolattartást, és ezzel a missziói utómunkálatot is.

Ifjúságpolitikai munkában töb-

bek között az *Ifjúsági Törvénytervezet* egyeztetésében vehettünk részt. Ez azért fontos, mert így lehetősége adódott az egyházunknak, hogy a törvénytervezet szövegébe bekerüljenek az általunk fontosnak tartott szempontok. Bár a törvényt a Parlament végül nem fogadta el, bízunk abban, hogy a sok befektetett munka nem vész kárba. A református egyház munkáját dr. Nagy László ügyvéd úr segítette. Az egyeztetésekben kiemelt szerep jutott az Ökumenikus Ifjúsági Irodának.

A 2002. esztendőben a Zsinati Ifjúsági Iroda legfontosabb feladatai-

Balaton, 1966

nak az Ifjúsági Bizottság a 2000. évben elhatározott Országos Református Ifjúsági Találkozó szervezésének megkezdését jelölte meg. E célból már megalakult a szervező stáb. Az előkészületek és a találkozó felügyeletét a *Szervező Bizottság* látja el, amelyet az Ifjúsági Bizottság tagjai alkotnak. A találkozó tervezett időpontja 2003. július 22-26., helyszíne *Bodajk*. A *Regionális Ifjúsági munkatársak találkozóján* is az ORIT kapott és kap az idén fő hangsúlyt.

Az ifjúsági vezetőképzés területén is történtek előrelépések: ez év június elején a Zsinati Ifjúsági Iroda által szervezett Ifjúsági Part-

nertalálkozón a jelenlévő egyházmegyei képviselők és ifjúsági szervezetek az egyházunkban több helyen folyó képzések felmérését határozták el. Ez a felmérés kérdőívek alapján el is készült, és ennek értékelése nyomán szükségesnek találták ifjúsági szervezeteink képviselői egy egységes ifjúsági vezetőképző program tematikájának kidolgozását. A feladatra munkacsoport alakult. Az általuk kidolgozott tematikát szélesebb körű egyeztetés után lehetnek alkalmazni. Ez a képzés nem konkurálna a már meglévő képzésekkel.

Szomorúságra egyedül az ad okot, hogy a közegyház ifjúsági költségvetése, más közegyházi kiadási keretekhez hasonlóan, évről évre csökkent. Míg 2000-ben 4.800.000 Ft, 2001-ben 3.000.000 Ft, 2002-ben már csak 2.700.000 Ft közegyházi támogatásból gazdálkodhatott a Zsinati Ifjúsági Bizottság. Bár az anyagi források szűkülésének ellenére folyamatosan szélesedett Bizott-

ságunk és a Zsinati Ifjúsági Iroda összehangoló munkája, erősen reméljük hogy a csökkenő tendencia a következő években megfordulhat. Jó reménységgel vagyunk afelől, hogy a jövő esztendőre tervezett *I. Országos Református Ifjúsági Találkozó* megszervezését hathatós támogatásban részesíti majd Zsinatunk.

Az Ifjúsági Bizottság ezúton köszöni a Zsinati Ifjúsági Iroda munkatársainak, név szerint: *Tarr Zoltánnak* és *Ódor Baláznak* ifjúsági tanácsosi, *Tóth Boglárkának* és *Borzsákné Jakab Ilonának* ifjúsági referensi munkáját.

A történelmi egyházak közoktatási intézményei a 2002-2003. tanévben

Egyház	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Szakiskola	Művészetoktató	Gyógypedagógiai intézmény	Internátus	Szakszolgálat	Szakmai szolg. intézmény	Összesen
Magyar Katolikus Egyház	55	97	55	35	7	-	52	-	1	302
Magyarországi Református Egyház	21	45	23	5	6	6	21	1	1	129
Magyarországi Evangélikus Egyház	14	7	12	-	-	-	6	-	1	40
MAZSIHISZ	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Összesen:	90	150	91	40	13	6	79	1	3	474
A MRE intézményei %-ban	23,3	30,0	25,3	12,5	46,1	100	26,6	100	33,3	27,4

A református közoktatási intézmények kerületi megoszlása a 2002-2003. tanévben

Egyházkerület	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Szakiskola	Művészetoktató	Gyógypedagógiai intézmény	Internátus	Szakszolgálat	Összesen
Dunamellék	11	14	11	3	2	-	9	-	50
Dunántúl	1	3	3	-	2	-	3	-	12
Tiszaninnen	1	4	2	-	1	1	2	-	11
Tiszántúl	8	24	7	2	1	1	7	-	50
Zsinati intézmények	-	-	-	-	-	4	-	1	5
Összesen:	21	45	23	5	6	6	21	1	128

Közüoktatási intézményeink létszámadatai – 2002. szeptember 1.

Református közoktatási intézményeink rendben elkészítették tanév eleji létszámjelentésüket, melyek a területi államháztartási hivatalok és a zsinati iskolaügyi osztály egyeztetése után 4 hónapig az intézményi finanszírozás alapját képezik. közérdeklődésre tarthat számot néhány adat a január 1-jei és a szeptember 1-jei létszámjelentések összegzéséből:

2002. JANUÁR 1.	PEDAGÓGUSOK SZÁMA	KORAI FEJLESZTÉS	ÓVODAI NEVELÉS	ALAPFOKÚ OKTATÁS 1-8. ÉVF.	KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS (KÖZÉPISKOLA 9-12.)	SAKKÉPZÉS (SAKKMAI ELMÉLET)	KOLLÉGIUMI NEVELÉS	ALAPFOKÚ MŰVÉSZETI OKTATÁS	FEJLESZTŐ FELKÉSZÍTÉS	ÖSSZESEN
DUNAMELLÉK	691	0	605	4.157	2.835	168	637	174	0	8.576
DUNÁNTÚL	149	0	72	442	624	0	480	514	0	2.132
TISZÁNINNEN	232	0	85	1.145	1.124	0	578	44	0	2.976
TISZÁNTÚL	824	2	549	6.377	1.708	81	632	248	14	9.611
ZSINAT	6	24	0	0	0	0	0	0	129	153
ÖSSZESEN:	1.902	26	1.311	12.121	6.291	249	2.327	980	143	23.448

2002. SZEPTEMBER 1.	PEDAGÓGUSOK SZÁMA	KORAI FEJLESZTÉS	ÓVODAI NEVELÉS	ALAPFOKÚ OKTATÁS 1-8. ÉVF.	KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS (KÖZÉPISKOLA 9-12.)	SAKKÉPZÉS (SAKKMAI ELMÉLET)	KOLLÉGIUMI NEVELÉS	ALAPFOKÚ MŰVÉSZETI OKTATÁS	FEJLESZTŐ FELKÉSZÍTÉS	ÖSSZESEN
DUNAMELLÉK	778	0	642	4.239	3.187	168	578	233	0	9.047
DUNÁNTÚL	173	0	97	579	677	0	504	638	0	2.495
TISZÁNINNEN	249	0	115	1.170	1.122	0	563	68	4	3.042
TISZÁNTÚL	870	0	514	6.542	1.938	74	712	248	16	10.044
ZSINAT	7	24	0	0	0	0	0	0	129	153
ÖSSZESEN:	2.077	24	1.368	12.530	6.924	242	2.357	1.187	149	24.781
VÁLTOZÁS (%)	9,2	- 7,7	4,3	3,4	10,1	- 2,8	1,3	21,1	4,2	5,7

2002-ben 7 új egyházi intézmény kezdte meg működését – közülük 5 református. a református pedagógusok száma meghaladta a 2000 főt, a tanulói létszám pedig a felsőoktatási intézmények hallgatóival együtt a 27.000 főt. bár internátusaink közül 2 szünetelteti működését, a kollégisták létszáma nem csökkent. veszélybe került viszont a szakképzés és az iskolarendszerű felnőttképzés. (a 242 szakiskolából 130, a 357 felnőtt tanulóba pedig 235 halásztelken végzi iskoláját.) kiemelkedő fejlődést mutat fel továbbra is a református alapfokú művészeti képzés.

Összeállította: Papp Kornél

Helyesbítés

Előző számunk 100 éve alakult az ORTE c. cikkének íróját tévesen jelentettük meg. A szerző helyesen: *Horkay György, az ORTE elnöke*. A szerzőtől elnézést kérünk!

E számunk szerzői:

Bagu Balázs
Dr. Fekete Károly

Göncz Sándor
Dr. Győri L. János

Papp Kornél
P. Tóth Tamás
Szarka Gáborné

Tarr Zoltán

Bátyú, Kárpátalja
rektor,
Debreceni Hittudományi Egyetem
lelkipásztor, Sárkeresztes
tanár,
Debreceni Református Kollégium
osztályvezető, Zsinati Iroda
egy. hallg. KGRE BTK, Budapest
óvodapedagógus, Gólya
Református Óvoda, Jászberény
ifjúsági referens, Zsinati Iroda

E számunkat Martyn Ferenc (1899-1986) festőművész alkotásai díszítik.

Magyar Református Nevelés

Kiadja a Református Pedagógiai
Intézet (RPI)

Felelős kiadó: *Papp Kornél és*

Pavletitsné Egressy Mária

Felelős szerkesztők:

Kulin Ágnes és Nagy Villő

Szerkesztőségi titkár:

Junek Tímea

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

Postacím:

1440 Budapest 70., Pf: 5.

Tel./Fax: 06-1-351-9842

E-mail: refpedi@hu.inter.net
suli5142@bp.sulinet.hu

Tervezés és tördelés:

smArt DesignStudio

www.sm-art.hu

Tel.: 06-87-571013

E-mail: info@sm-art.hu

Nyomdai munkák: Alfaprint

ISSN: 1585-7565

Megrendelni a 2001/2002. tanév
számait a kiadó címén lehet.

Megjelenik évente kilenc
alkalommal Stichting Hulp Oost-
Europa és az Oktatási
Minisztérium támogatásával.
Észrevételeiket szeretettel várjuk!

MEGRENDELÉS

A *Magyar Református Nevelés* pedagógiai szaklap
példányban megrendeljük. (a 9 szám előfizetési díja 900 Ft)

A megrendelő megnevezése: _____

A megrendelő címe: _____

cégszerű aláírás

